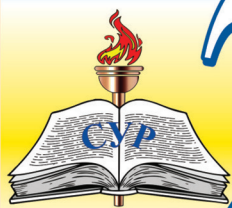

Літературно-культурний журнал українських письменників Румунії

Наше слово

Місячник Союзу українців Румунії. XXXV рік видання. № 378, грудень, 2025

Ірина Фартух,
РІЗДВО

*І ружому навчайтесь,
Щ свого не цурайтесь...*

М. Шибанко

Наш голос

NAȘ HOLOS
ISSN 1220-6296

Головний редактор – Ірина Мойсей
Редактори: Іван Ребошапка
Михайло Трайста

Редколегія:

Корнелій Ірод, Микола Корнищан,
Михайло Михайлюк, Віргілій Ріцько,

Адреса редакції:

Раду Попеску, 15, Сектор 1, Бухарест;
Телефони: 021/222.07.29; 021/222.07.37
Телефони\Факси: 021/222.07.37; 021/222.07.55;

E-mail: nas.holos@uur.ro

Друкарня «RCR Print»,
Бухарест, Румунія

Redacția:

**Str. Radu Popescu, Nr. 15, Sector 1,
București, România**

Застереження:

- За достовірність фактів, цитат, власних імен та інших відомостей відповідають автори підписаних матеріалів.
- Редакція може не поділяти точки зору авторів.
- Надіслані до редакції матеріали не рецензуються і не повертаються.
- Редакція залишає за собою право скорочувати й редагувати надіслані матеріали, не порушуючи їхнього основного змісту.

Читайте в номері:

- ❖ *Маловідомі в Румунії сторінки української фольклористики (16)*
- ❖ *«Тиха ніч, свята ніч» Різдва Христового*
- ❖ *Конкурс літературних творів та ініціатив науково-дослідницьких робіт у Клуж-Напоці – IV-й випуск –*
- ❖ *25 років від заснування Відділу української мови та літератури Філологічного факультету Університету ім. Бабеша-Бойої (рецензія)*
- ❖ *Академічні проєкції українсько-румунських відносин (рецензія)*
- ❖ *Сучасна українська драматургія – Наталка Доляк –*
- ❖ *Шляхетний дух і служіння слову: штрихи до портрета Івана Кідешука*
- ❖ *Україністика Бухарестського університету – одна із складових румунської філології (CXV)*
- ❖ *Прометей Срібної Землі*
- ❖ *На допомогу вчителю: Різдвяна листівка як мовно-культурний феномен і педагогічний ресурс сучасної школи*
- ❖ *Слово і край: Трайста очима Мар'яни Вотьканич*
- ❖ *Чарівний рушник*
- ❖ *Вовк гуцульського краю (Уривок з повісті)*

ПРИВІТАННЯ ГОЛОВИ СУР МИКОЛИ-МИРОСЛАВА ПЕТРЕЦЬКОГО З РІЗДВЯНО-НОВОРІЧНИМИ СВЯТАМИ

Зимові свята щороку стають приводом для радості та повернення до коренів, приносячи із собою світло наших традицій, тепло родини та красу предківських звичаїв, що незмінно передаються з покоління в покоління й об'єднують нас, де б ми не були. У ці дні ми особливо відчуваємо, що єдність української спільноти Румунії є однією з наших найбільших цінностей, а краса української культури проявляється і в колядках, що лунають у домівках, і в святковій вечері, приготіваній за давніми традиціями, і в символах віри, які ми дбайливо зберігаємо, і в невидимому зв'язку між людьми – у природній солідарності між дітьми, батьками, бабусями й дідусями, у тій любові, з якою передається рідна мова як безцінний дар прийдешнім поколінням.

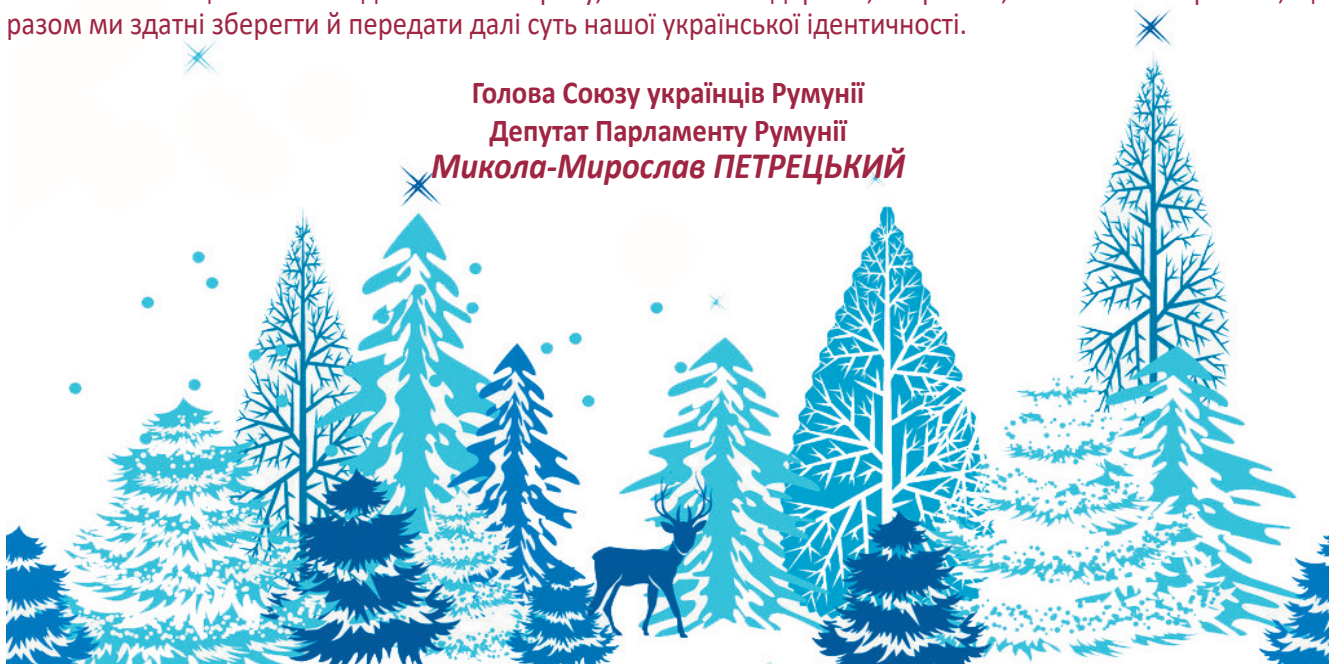
Де б не жили українці Румунії – у селах, великих містах чи невеликих громадах, дух цих свят дарує однакове відчуття приналежності та спадкоємності, однакову радість зустрічей і рівне прагнення зберігати нашу культурну спадщину. Збереження української мови, традицій та звичаїв є не лише моральним обов'язком перед тими, хто впродовж століть оберігав і відстоював нашу ідентичність, а й відповідальністю перед тими, хто прийде після нас, щоб кожна дитина знала українські колядки, розуміла красу предківських традицій і пишалася культурою, з якої походить.

Упродовж багатьох років Союз українців Румунії залишається поруч із членами спільноти, підтримуючи ініціативи, що зміцнюють людські зв'язки, просуваючи освіту рідною мовою, заохочуючи культурні проекти та супроводжуючи кожне покоління на шляху утвердження української ідентичності. СУР і надалі є головним партнером української громади, безпечним простором, де оживають традиції, де шануються наші цінності та де кожна родина знаходить спадкоємність, повагу й підтримку.

У цій святковій атмосфері, коли звуки колядок і світло різдвяної зірки приносять мир у душі та надію на майбутнє, щиро бажаю вам гармонії й радості у ваших домівках, а в серцях – тепла спільноти, до якої ми належимо.

Бажаю вам щасливого Різдва та Нового року, сповненого здоров'я, звершень, натхнення й віри в те, що разом ми здатні зберегти й передати далі суть нашої української ідентичності.

Голова Союзу українців Румунії
Депутат Парламенту Румунії
Микола-Мирослав ПЕТРЕЦЬКИЙ

Іван РЕБОШАПКА

Маловідомі в Румунії сторінки української фольклористики

16. Румунсько-українські музично-словесно-хореографічні співвідносини у Південній Буковині: новорічний обхід з обрядовою румунською піснею «Plugușorul» в українських «редакціях»

(Продовження з № 377)

Румунсько-українські обрядові співвідносини цікаво засвідчені у звичаї проведення передвечора Нового року, названого в Україні *щедрим вечором*, коли українські дівчата обколядовували домівки господарів піснями-щедрівками, якими виражали побажання всякого добра господарям у новому році. На Південній Буковині обряд щедрування проходив на «другий Святий вечір», тобто на Йордан (Водохреще). Передвечір Нового року проходив за румунським зразком обходом господарства обрядовою піснею «Plugușorul». У присучавських українських селах, пригадується, румунська пісня «Plugușorul» виконувалася в оригіналі, а в селах, починаючи десь із Негостини, румунський «Plugușor» побутував у народних українських перекладах-«редакціях», але не в архаїчній формі арделянського типу, справжнього традиційного сільськогосподарського «трактату», а у формі варіантів з Молдови, що побутують, як розвинуті спектаклі гумористично-розважального представлення орання «бадікою Василієм» ниви, засівання пшениці, доглядання посіву, скошування достиглої пшениці «семисотими женцями», змолочування зібраних снопів, доставляння змолоченого зерна до млина, випікання господинею калачів, якими обдаровуються новорічні колядники-плугушорці.

Два зразки української «редакції» такого типу румунського «Плугушора» були записані мною у наш час у Південній Буковині й надруковані 1971 року у збірнику *Ой у саду-винограду* (Вид-во Критеріон). Один варіант під заголовком «Гейкання» був записаний 1968 року в селі Рогожешти Ботошанського повіту, а інший, під тим же заголовком, був записаний 25 січня 1968 р. в селі Негостина Сучавського повіту, від 60-річного тоді Микити Гарасим'юка.

Обидва українські варіанти-«редакції» складені з поетичних конструктів, наявних у румунських новорічних піснях «Urare cu plugul» («Побажання з плугом»), «Urare de dimineața Anului nou» («Побажання ранком Нового року»), «Plugul» (colindă) («Плуг», колядка),

що походять з молдовських гір Вранчі (Munții Vrancei) (*Poezii populare ale românilor. I. Adunate și întocmite de Vasile Alecsandri* [зразки №№ VII, VIII, IX, сторінки 443, 445, 447]. Editura pentru Literatură, București 1965).

Стосовно пісні «Urare cu plugul» («Побажання з плугом») Василе Александрі подає цікаве відзначення: «... urarea, numită plugul obișnuit se zice în agiunul Sf. Vasile, împreunând cuvintele cu sunet de tilincă și cu ciocniri de fere de plug» («...побажання, іменоване «плугом», зазвичай промовляється напередодні Св. Василя об'єднанням слів зі звуками тилинки (пастушої дудки) та з ударами об залізо плуга»). Подібного відзначення та використання в обряді плуга у сучасних українських матеріалах не засвідчено.

Невеличка відмінність існує між матеріалами Александрі та нашими: в Александрі, за виїмком асоціансної рими, перформером дії є «Бадіка Троян»: «S-a sculat mai an/ Bădica Troian» («Устав цього літа/ Троян бадіка»), який їде до Тірини по серпи. У наших варіантах дія пісні теж локалізована, перформером її є «бадіка Васілі», який їде до Радівців/Радовец, аби купити «пару лошаків» чи «дванадцять кобилів».

Спонукальна формула звертання проводиря звичаю до учасників-плугушорів у наших варіантах, на жаль, «незграбно» адекватована. Румунська формула «Mânați, corii, hăi, hăi/ Mânați, măi, hăi, hăi» чи із внутрішньою римою «Mânați, măi flăcăi, hăi, hăi» в українських «реакціях» «Плугушора» – не вишліфувана, неприємно вражаючи слухове сприйняття дослівним перекладом: «Тягніть [?!], хлопці,/ Гей, Гей», «Гоніть [= прямий переклад з рум. «mânați»], мой хлопці, Гей, гей!».

Однак відрадним й похвальним здобутком наших українських варіантів/«редакцій» є адекватоване відтворення майже всіх епізодів румунського «Плугушора» квазіоб'єктивним способом та комічно-гумористичними зображеннями тотожних чи своєрідних почергових картин:

1) Обрання місця для орання та засівання пшениці. Картина з румунського «Плугушора» – значно

ампліфікована: бадіка Троян встає/ На власного коня [підкреслені румунські конструкти відповідають підкресленим українським конструктам верхи сїдає («... s-a sculat, / S-a încălcat / Pe-un cal învățat»), «...і невдовзі зайнявся/ Рівне поле орати/ Вздовж і впоперек /.../Цілу днину працював,/ Чорну борозну розвернув,/ Й в борозні посіяв/ Дрібну яру пшеницю» («Și curând s-a arucat, / Câmpul neted de arat/ În lungis/ Si-n curmezis /.../ Ziua toată a lucrat, / Brazdă neagră-a răsturnat/ Și prin brazde-a semănat/ Grâu mărunț și grâu de vară). Дискурс відповідної картини в українській «редакції» пісні із Рогожешт наче зрозумовано, відтворено кількома деталями: бадіка Васілі «пішов на високу гору» [співвідносне румунському на вченого коня], /.../, розорав надвоє, натроє,/ Начетверо, нап'єтеро,/ Нашестеро [співвідносне рум.în lungis/ Si-n curmezis], Посієв єру пшеницу [співвідносне рум. grâu de vară].

2) Картину Божої благодаті із варіанту Васіле Александрі: «Навідавшись через тиждень, через місяць побачити,/ Чи Бог дав урожу,/ Чи посіяна пшениця зійшла/ І чи вона позолотіла, –/ Її колос вже був/ Завбільшки горобця,/ А солома, як очеретна тростина» («La lună, la săptămână /.../ se duse ca să vadă/ De i-a dat Dumnezeu roadă, / ...de-i grăul răsarit/ Și de-i spicul aurit, / Era-n spic ca vrabia,/ Era-n rai ca trestia») можна «реконструювати» вибіркою вірша «Дав Бог дощ» із варіанту села Рогожешти, а із негостинського варіанту картину, співвідносну з румунською картиною Александрі, але, на жаль, «ущерблену» невідповідним останнім віршовим відзначенням:

*Засіяв (бадіка Васілі) яру пшеницю,
Дощ іде, роса паде,
Пшениця красно росте,
.....
Пшениця, як ліс,
Солома, як тростина,
Колос горобці об'їдають.*

3) Епізод збирання/пожинання пшениці поданий ампліфіковано-гіперболічною картиною женців, яку у варіанті Васіле Александрі складають «сусіди, усі хрещеники» та навіть «зо три старі баби», що «знаючи порядок хлібові» («...vecine, / Și toți finii/ Și vecinii, / Și vro trei babe bătrâne, / Care știu rândul la pâne», які наче «пливуть у лані, лівицею пшеницю хапа-

Плугушор у виконанні парубків. Фото міжвоєнного періоду.
<https://romaniadacia.wordpress.com/>

ють,/ Правицею пожинають», а інші за ними снопи зв'язують, гарні клані складають,/ Потім вози навантажують, високі скирти споруджують» («Ei cu stânga aruca/ Și cu dreapta secera, / Și prin lan înainta, / De părea că înota. / Alții-n urma lor lega, / Snipuri nalte aduna, / Și clăi mândre rădica/.../Apoi carele-ncărca/ Și toate le căra, / Și cirezi nalte dura»). У негостинському варіанті ця картина зрозумована: «Бадіка Василь наймив сімсот женців,/ Які жали, в'язали/ і в клані складали,/ Бадіка Василь лиш додому возив». Варіант із Рогожешт – детальніший, сповнений тим же колядковим мотивом *семисотих женців* та гумористичними відзначеннями: «Взев [= калька з рум. мови] бадіка Васілі,/ Сів на таркатого коня [= бажано відповідне румунському cal năzdrăvan, але із гумористичною «підливкою»], Пішов до короткого села./ А в тім селі ані плота, ні кола» (гумористичні відзначення). Наймив сімсот женців./ Обізвався назад себе, – Клані над кланями,/ стирти над стиртами,/ Машини над машинами» (Останнє відзначення, мабуть, відбиток сучаності, коли обмолочування вже здійснювалося батозами).

4) Обмолочування звезених пшеничних снопів обидва господарі здійснюють традиційним способом, за допомогою кобил. Бадіка Троян здійснює це ще архаїчним способом: виведених з ґражди власних десятиох кобил прив'язує до кола, що в центрі колеса снопів, підганяє кобил, доки ланцюг намотується повністю на колі, потім наvertsає кобили у зворотний напрям, щоб ланцюг розмотувався, внаслідок чого кобили своїми копитами обмолочують снопи. Зерно парубки провівають, міхи наповнюють, вози навантажують і до млина доставляють.

(Продовження на 6 с.)

Маловідомі в Румунії сторінки української фольклористики

(Продовження з 5 с.)

У наших українських варіантах бадіка Васілі не вказаним способом обмолочує 12-ма купленими в Радівцях кобилами, які «копитами молотили [у варіанті з Рогожешт – кобили «ногами шприйсували, зубами міхі тримали,/ каушів не потребували»],/ У хату міхі носили».

5) У наступному епізоді румунського «Плугушора» та в його українських південнобуковинських «редакціях» по-різному представлено «трафунук» з млином, якого у варіанті Васіле Александрі подано персоніфікованим: «побачивши стільки навантажених міхами возів, «злодійкуватий млин метнув хвіст за спину й бистро подався у лужок по порятунок» («Iară hoața cea de moară,/ Când văzu atâte care/ Încărcate cu povară,/ Puse coada pe spinare/ Și plecă în fuga mare,/ La cea luncă de scăpare,/ Lunca mare,/ Frunză n-are,/ Lunca mică,/ Frunza-i pică»). Бадіка Троян, «одягнувшись у навиворіт обернутий кожух і молот за пояс затиснувши та повід прихопивши, заприміченого в присілку млина поводом зв'язав, за коліна його схопив, в узголів'я натиснув, молотом по клубах повдаряв і млина назад на своє місце в лотоки повернув». Далі бадіка Троян насипає «дрібненької пшениці» у млинський кіш, з якого пшениця паде на обертаючий камінь, з-під якого у корито тече «чиста мука» («făină curată»). В українських варіантах «Плугушора» картина млинського трафунка *типологічно* подібна до картини трафунка з варіанту Александрі, але відтворена іншими образами: український млин не злодійкуватий і його не примушено побоями працювати, він порушений невідомо ким і яким способом, а вказано тільки незадовільний наслідок розрушення млина: з-під жорен «Не йде мука, але гіріс». Перестрашений загрозливим прокляттям бадіки Васілі «Пане мельник, би ти пук, би ти тріс,/ Чому не йде мука, але гіріс!», мельник тікає «...поза гори, поза ліс». У варіанті з Негостини відважною й винахідливою постає мельничка, яка «Збила три яйце, камінь помастила,/ Назад добре було». Детальне й гумористичне розв'язання трафунка наявне у варіанті з Рогожешт: невдоволений бадіка Васілі кричить на мельника, який «...біжит/ У свинцях постолах,/ У клочіних волоках,/ З яйцем у руках:/ Збив яйце,/ Намастив колесо (а не камінь, як нелогічно вказано в негостинському варіанті), – Йде мука, єк має бути. Якість муки

та ж, як і в румунському варіанті: «De sub peatră în covată/ Curgea făină curată» («З-під каменя у корито/ Чиста мука текла»).

6) Найточніше співпадання дій румунки «mândra giurâneasă,/ Dochia cea frumoasă» («боярині красної,/ Докії прекрасної») і «тети Василихи» наявне в кінцевому епізоді «Плугушора» – випікання новорічних калачів із привезеного борошна.

Як правило, кожний почерговий момент випікання калачів у варіанті Васіле Александрі представлений розлого, а в українських варіантах з Негостини та Рогожешт – стисло, наче зрезюмовано:

а) У варіанті Васіле Александрі. Почувши «скрегіт возів та гукання парубків» («Chiotul flăcăilor,/ Scârțâitul carelor»), румунка «бояриня прекрасна» / У комору вступає,/ З клинка вибирає/ Велике сито і густе/ З шовкового полотна зроблене» («... 'n cămară că mergea,/ Și din cui își alegea/ Sită mare și deasă/ Tot din pânză de mătasă»). Цей факт лише в рогожештському варіанті подано, але тільки пунктиром: «Взела тета Василиха/ Питльовані сита,/ Питльовані корита» (?!).

б) Слідуючий момент дії починається конкретною деталлю: румунка «бояриня прекрасна» «білі рукави засукує,/ Світлі руки показує» («Suflecă ea mâneci albe/ Ș-arată brațele dalbe»). Потім вона (муку) «просіває,/ Снігопад ся починає,/ Високо ся підіймає,/ Темрявою спадає» («Și cernea, mări, cernea,/ Ninsorea se așternea/ Pe sus tobele bătea/ Negurile gios cădea»). В українських варіантах з Негостини та Рогожешт цього епізоду немає.

Колядники з плугушором
<https://culturaconstantina.ro>

в) Наступні дві почергові дії (розчинення тіста, випікання калачів) у варіанті Васіле Александрі подані конкретно, епізод виглядає наче логічно зрезюмований: «Потім (бояриня) розчинила тісто,/ Залишила, щоб росло;/ Потім калачі плела,/ На лопату їх вклала/ І у піч їх закидала./ Потім теж лопатою з печі/ Зарум'янених виймала» («Apoi marea plămădea/ Ş-o lăsa rădă dospea;/ Apoi colaci învârtea,/ Pe lopată mi-i culca/ Şi-n cuptor îi arunca/ Apoi iară cu lopata/ Rumeni îi scotea şi gata»). До цих двох епізодів тісно примикає імпровізований епізод обдаровування калачами виконавців вистави «Плугушор» та навіть і свого мужа: парубків-молодців п'ятьма калачами, менших хлопців – трьома, а коханого мужа – одним поцілунком («Atunci ea împărţea vreo cinci/ La flăcăii cei voinici;/ Şi-mpărţea trei colăcei/ La copiii mititei,/ Iară mândrului bărbat/ Îi dădea un sărutat»). У варіанті з Роґожешт наявні чисельні імпровізації: «В десятих [«питльованих коритах»] (Василиха) розчинила,/ У п'єтих замісила,/ Спекла колач». Наявні також епітетні імпровізації (кляч) «У дванацітеро медом помастила,/ Золотом помастила,/ У піч усадила». Зрезюмований і відмінний від румунського звичай обдаровування плугушорів: (Василиха) «Вітегла з печі (колач), / Дала нам по букаті».

Подібно різдвяним колядкам, третю (останню) частину «Плугушора» становить безпосереднє побажання всякого добра в новому році обколядованим господарям. У варіанті Васіле Александрі ці побажання розлогі й сповнені поетичності. Подібно тому, – відзначають декламатори новорічного побажання, – як цього року Бог/ Дав Троянові врожайні ниви,/ Такими ж маєтними були б і ви,/ А хосенними були б і ми./ Щоб ваш дім був у спокою,/ А ваш стіл – у достатку,/ Повсякденно накритий/ Добірними стравами сповнений /.../ Нарік, як прийдемо,/ Щоб застали вас у цвіту,/ Як яблуні,/ Як груші/ у квітучу весну» («Cum a dat Dumnezeu an/ Holde mândre lui Troian,/ Astfel să vă dea şi la voi,/ Ca s-avem parte şi noi./ Să vă fie casa – casă!/ Să vă fie masa – masă!/ Tot cu mesele întinse/ Şi cu feţele aprinse /.../ Şi la anul să trăiţi,/ Să vă găsim înfloriţi/ Ca merii,/ Ca perii,/ În mijlocul verii»).

Подібним у варіанті Александрі та в негостинському варіанті виступає мотив самопредставлення виконавців «Плугушора». Румунські виконавці заявляють, що вони не з багатого двора, як двір Трояна, а з «малих бурдеїв, із глини зліпнених, комишем покритих». Подібно рекомендують себе і плугатарі з

Колядники з плугушором в Бухаресті
<https://jurnalul.ro/>

негостинського варіанту, заявляючи, що вони «... з того села, що ні плота, ні кола,/ Напереді вогонь горит,/ Ззаду вода замерзає»; вони «...з того села, що колачі по вербах,/ Плоті з кубасів, а потоками/ Молоко тече»; вони «...з того села, що дві синиці в колісниці,/ Два медведі напереді». Останнє відзначення наявне у записках В. Гнатюка, пов'язане з непідтвердженим допуском наявності новорічної української пісні, подібної до румунського «Плугушора», яка, допускається, збереглася в побуті лише вищечитованим уривком. Мотив соціальної різниці обколядованих заможних господарів і убогих колядуючих з плугом наявний і в роґожеському варіанті, з якого переставленням віршових рядків ясно випливає соціальна відмінність: (ніж) «...попід свої бурдеї ходити,/ Уліймо – попід ваші двори/ Грейціря заробити».

Мотив з Александрі про зібрання Трояном багато женців, між якими «і зо три старих баби» («Şi vro trei babe bătrâne»), наявний у варіанті з Роґожешт, але із гумористичним відзначенням: «Не мав чим орати,/ Запряг дві-три бабі,/ Зачіпив орчік у корчік,/ Як пукнув з гарапника лінного,/ Аж земля ся розпукнула». У варіанті з Негостини цей мотив поданий іншими відзначеннями, що подалеко пересікаються з варіантами Александрі та з Роґожешт «Ми з того села, що баби у фірах си возють,/ А дівки у ярмах ходють».

Наприкінці варіантів Васіле Александрі та українських з Негостини і Роґожешт опоетизовані деякі новорічні гумористичні звичаї, що подалеко пересікаються з мотивами про Маланку та її несправності у виконанні хатніх праць.

(Далі буде)

Володимир АНТОФІЙЧУК

«ТИХА НІЧ, СВЯТА НІЧ» РІЗДВА ХРИСТОВОГО

Різдво Христове посідає центральне місце у християнській традиції та духовній культурі світу. У ньому поєдналися історичні обставини, богословський смисл і багатовікова культура пам'яті, що зберегла сприйняття Різдва, яке визначило новий вимір людського буття.

Євангельські розповіді, подані в Євангелії від Луки та Євангелії від Матвія, розкривають головні факти Святої Події: місце, коло дійових осіб і часові межі, у яких здійснилося Народження Ісуса Христа. У християнській свідомості ця Подія сприймається як вхід Божого Втілення в історію, де Син Божий приходить у світ шляхом людського народження й відкриває людині нові можливості для осмислення власної гідності, свободи та духовного призначення.

Щоби збагнути зміст Різдва, необхідно бачити його в широкому контексті одкровення – у тому богословському просторі, який сформували старозавітні пророцтва. Саме вони визначили зміст очікування, а також пояснили історичний і духовний сенс Події.

У біблійній традиції Різдво виростає з тривалого пророцького передбачення. Старий Завіт подає свідчення про прихід Месії у формі точно сформульованого слова, що окреслило напрям очікування й побудувало основу для сприйняття майбутнього Народження. У пророцьких книгах встановлено головні елементи цього очікування: час і обставини події, місце Народження і смисл приходу Сина Божого.

Ці свідчення стали першою духовною рамкою Різдва Христового. У них визначено ідею Божого Завіту про мир і внутрішнє оновлення людини, тобто той смисловий центр, у якому євангельські розповіді набувають богословської чіткості й історичного сенсу. Пророцьке слово визначально вплинуло на священство вчення, а ширше – на історичну та культурну свідомість, увійшовши у пам'ять народів як текст Передвічності, що відкриває людині перспективу духовного часу.

Пророк Ісаї сповіщає народження Сина від Діви як знак присутності Бога в історії людини: «Ось Діва завагітніє й народить Сина, і дасть Йому ім'я Еммануїл» (Іс. 7: 14). У наступному фрагменті Ісаї подано одне з найглибших богословських означень Месії – Дитяти, що несе порядок миру і провід історії: «Тому що Дитя нам народилося, – нам дано Сина, Влада на Його плечах; і дадуть Йому ім'я: Дивовижний По-

радник, сильний Бог, Отець Вічності, Владика миру» (Іс. 9: 5).

Пророк Міхей виокремлює Вифлеєм як місто обітниць, у якому станеться Народження Спасителя: «Ти ж, Вифлеєме-Ефрато, – найменший серед Юдиних тисячників. З тебе вийде за Моєю волею Той, Хто буде Владикою в Ізраїлі, – хоч Його походження від початку, від часів віковичних» (Міх. 5:2).

У книзі Чисел з'являється символ світла як небесного дороговказу приходу Месії: «Зійде зірка від Якова, і постане берло з Ізраїля» (Чис. 24: 17).

Псалми Давидові подають родову основу обітниць про Царя, що з'явиться в Давидовому домі і стане частиною історії всіх наступних поколінь: «Я уклав Заповіт зі своїм обранцем, присягнув Своему слугі Давидові: Навіки закріплю твоїх нащадків і підтримуватиму твій престол у всіх поколіннях» (Пс. 89: 4–5).

Пророцтва Старого Завіту сформували духовний фундамент Різдва Христового. У стислому, вираженому слові пророків окреслено час, шлях і місце приходу Спасителя, а також смисловий простір, у якому розгорнеться історія Боговтілення. Ці тексти вказали напрям очікування та визначили структуру віри, що вела людство до Різдва Христового.

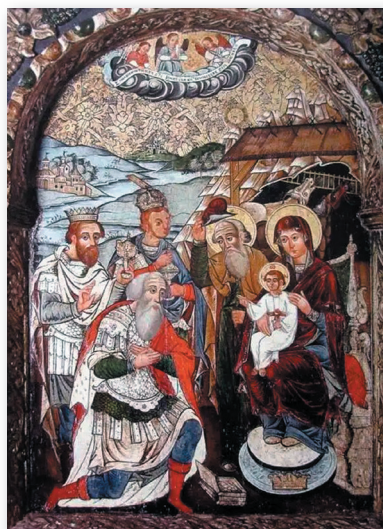
Євангельське письмо засвідчує звершення висловленого у пророцтвах. У книгах Старого Завіту подано розуміння Народження Сина Божого як здійснення Божого Завіту про мир і духовне оновлення людської природи.

У цьому послідовному русі смислів закономірно постає Благовіщення – земний початок історії Різдва. У першому розділі Євангелія від Луки (1: 26–38) описано подію, у якій Діва Марія почула Боже слово й прийняла його за волю власного вибору. До Назарета, де вона мешкала, увійшов архангел Гавриїл із посланням від Бога. Євангеліст підкреслює, що його явлення супроводжувало світло слави Господньої – духовний знак події, який упорядковує її в хроніці Божого задуму про Народження Спасителя.

Марія почула слова, що визначили її відповідь: «Ось я, раба Господня; нехай буде мені за словом Твоїм» (Лк. 1: 38). У цьому висловленні людська воля ввійшла в подію Втілення як акт довіри та відкритості. Така згода – фундаментальна для богословського осмислення Благовіщення. Боже слово отримало відповідь людини, і ця відповідь відкрила новий час спасіння для всіх поколінь.

*Різдво Христове. Українська ікона.
Середина XVI ст.*

*Поклоніння волхвів. Українська ікона.
Друга половина XVII ст.*

*Йов Кондзелевич.
Поклоніння пастухів. 1698 - 1705 рр.*

Благовіщення окреслило початок Різдва, а його звершення відбувалося в конкретних історичних обставинах, які відкривають наступну частину священної історії. У логіці євангельської оповіді після внутрішнього акту прийняття Божого Слова встановлюються умови часу й простору, через які здійснюється Подія.

Надалі євангельський текст переходить від внутрішнього смислу обітниці до зовнішніх умов часу, у яких відбувається Різдво. У цьому контексті подано згадку про перепис населення, який визначив шлях Марії та Йосипа до Вифлеєму – міста їхнього роду (Лк. 2: 1–5).

Лука вирізняється фактографічною точністю, засвідчуючи історичних осіб, географічні орієнтири й часові межі події. Указ про перепис видав цезар Август, а намісник Сирії Квіріній названий як адміністративний орієнтир доби. Така конкретика формує історичний контекст Різдва, підкреслюючи, що подія здійснюється в реальному часі та в умовах звичайного людського життя, у яке Божий задум входить природним способом.

Оповідь про перепис у Вифлеємі міститься в другому розділі Євангелія від Луки (2: 1–5). Перепис охоплював усі провінції Римської імперії й вимагав реєстрації в місті родового походження. Євангеліст подає цей факт стисло, зосереджуючи увагу на тому, як історичні обставини спрямовували шлях подорожніх до Вифлеєму.

Марія та Йосип вирушили з Назарета до Вифлеєму відповідно до правової вимоги родового запису. Лука максимально точний у своєму повідомленні: «*Пішов Йосип з Галилеї, з міста Назарета, до Юдеї, до міста Давидового, що зветься Вифлеємом, бо був він з дому та з роду Давидового, – записатися з Марією, обрученою з ним, яка була вагітна*» (Лк. 2: 4–5).

Упорядкованість дороги в межах перепису показує Різдво Ісуса Христа як частину конкретного історичного часу. З наукового погляду важливо, що Лука вписує священну подію у хроніку імператорського правління без порушення природного ритму життя. Для віруючої людини ця дорога є способом входження Бога в історію родини, міста й народу.

Перепис підкреслює історичну конкретність Різдва, бо подія здійснюється в реальному часі та в реальних умовах життя, де Божий замисел входить у людську історію природним способом.

На цьому історичному та духовному тлі євангельська оповідь природно переходить від переліку зовнішніх умов до самої події. Лука впорядкував простір і час, а тоді відкрив центральну сцену – Народження Христа в реальному побуті Вифлеєму.

Подія Різдва, описана в Євангелії від Луки (2: 6–7), розгортається у стриманості й чіткості. Марія народила Сина, сповила Його й поклала в ясла – просту годівницю для тварин, яка в побуті давньої юдейської оселі могла слугувати першою колискою.

Євангеліст подає Народження Божого Сина з пошаною до реальності, без зайвих деталей. Саме ця простота входить у текст Одкровення як факт приходу Спасителя у людську історію.

Після опису Народження Ісуса Лука переносить увагу читача за межі випадкової оселі, де подія сталася. Там, у нічному полі, триває інша форма людського життя – праця, пов'язаність зі світом Божого творіння, пильність і відповідальність. Саме в цьому середовищі лунає перше проголошення радості.

На околицях Вифлеєму пастухи стерегли стада. Євангельська розповідь подає їхню працю як звичну й упорядковану частину життя громади.

(Продовження на 10 с.)

«ТИХА НІЧ, СВЯТА НІЧ» РІЗДВА ХРИСТОВОГО

(Продовження з 9 с.)

У цю нічну тишу увійшло Слово з Неба. Ангел Господній сповістив: *«Не бійтеся, бо я звіщаю вам велику радість, яка буде для всього народу: для вас сьогодні в місті Давида народився Спаситель, Який є Христос Господь»* (Лк. 2: 10–11). Після цього на небі пролунало хорове славослів'я ангелів, що збереглося в церковних пісennих традиціях багатьох народів: *«Слава Богові на висоті, а на землі – мир у людях доброї волі»* (Лк. 2: 14).

Пастухи прийшли до Вифлеєму, де побачили Дитя з Марією та Йосипом, поклонилися Йому і розповіли людям про Народження Ісуса Христа. Їхнє повернення до щоденної праці зі славослів'ям засвідчує динаміку віри як дії серця у відповідь на почуте.

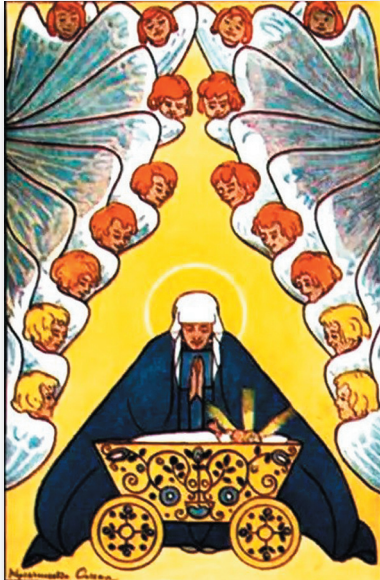
Пастухи усвідомлюються як образ людини, уважної до світу Божого творіння і здатної зберігати внутрішню відкритість до слова, скерованого до серця. Їхня віра проявляється у конкретній дії. Присутність людини перед ложем Божого Дитяти – то дар, що входить у простір Різдва і підкреслює гідність людської відповіді на Боже звернення.

У сучасних обставинах, коли людина часто проходить дорогами випробувань, образ пастухів нагадує про шлях віри, що гармонізує думку і вчинок та підтримує внутрішню стійкість. Він спрямовує родину й громаду до спільної молитви і слухання Слова. Для українських спільнот у світі Різдво залишається простором збереження родової пам'яті, молитви й співу – духовної тяглості поколінь, у якій народження Христа оновлює відчуття гідності й надії.

Олена Кульчицька. Три царі. 1928 р.

Після епізоду з пастирською вартою євангельська оповідь розширює коло свідків. Від людей, які жили поруч із місцем події, вона переходить до тих, що прийшли здалеку. Так відкривається універсальний вимір Різдва, у якому народження Христа стає подією для цілого світу.

Олена Кульчицька. Ангели співають. 1938 р.

Євангеліст Матвій подає історію мудреців зі Сходу (Мт. 2: 1–12). У східній культурній традиції волхви були людьми знання – астрономами та дослідниками природних явищ. Їхня дорога почалася з уважного читання знаків неба: *«Ми побачили Його зорю на Сході й прийшли поклонитися Йому»* (Мт. 2: 2). Прибувши до Єрусалима, вони запитували про місце народження Дитяти. Саме через цей пошук політична влада почула про подію Різдва. Зоря привела їх до місця, де перебували Марія і Дитя. Мудреці впали в поклони й піднесли дари: золото, що символізує царську гідність, ладан – знак священного статусу, смирну – символ людської долі.

Дорога волхвів – це шлях пізнання, у якому уважність, пошук і дія спрямовують людину до зустрічі з Богом. Євангельський текст подає цей вчинок як приклад того, що людське знання здатне вийти за межі власних спостережень і відкритися до духовної істини.

Різдво Христове відкриває спосіб, завдяки якому Божий задум входить у людську історію через реальні обставини життя. Пророцтва задали духовний вектор очікування, Благовіщення засвідчило свободу людської відповіді, а перепис у Вифлеємі впорядкував історичний час події. Народження в яслах показало близькість Бога до людини.

Пастухи й мудреці уособлюють два шляхи наближення до Різдва – відкритість серця і пошук істини. Їхнє поклоніння формує цілісне бачення Різдва як події, що поєднує віру, знання і людську відповідь на Боже слово.

Для сучасної людини Різдво залишається джерелом духовної опори. Воно об'єднує родину й громаду, підтримує пам'ять і надію, відкриває серцю внутрішній мир. У цьому світлі подія Різдва знову постає як момент, що впорядковує людський час і підтримує шлях гідності й відповідальності.

Конкурс літературних творів та ініціацій науково-дослідницьких робіт у Клузь-Напоці

— IV-й випуск —

Клузька філія Союзу Українців Румунії у партнерстві зі спеціальністю «Українська мова і література» Університету ім. Бабеша-Бойої організували у період 30.10 – 13.11.2025 р., у рамках заходу «9 ЛИСТОПАДА – ДЕНЬ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ», четвертий випуск «Конкурсу літературних творів та ініціацій науково-дослідницьких робіт», у якому взяли участь студенти Філологічного факультету.

Мета конкурсу – розвиток комунікативних навичок українською мовою, стимулювання творчості та досліджень, заохочення до змагальності. Конкурс проходив у трьох секціях: I. «Літературна творчість» (поезія / проза / драматургія) українською мовою; II. «Написання есе / наукової статті» на різні теми (українська культура, лінгвістика, історія, етнологія); III. «Переклад тексту / уривка» з української мови на румунську.

Публічна презентація робіт та нагородження переможців відбулося 13 листопада 2025 року на Філологічному факультеті Клузького університету ім. Бабеша-Бойої.

До складу журі конкурсу входили викладачі спеціальності «Українська мова і література»: лектор д-р Міхаєла Гербіл, головний редактор журналу «Esouri ucraienene» – голова; лектор д-р Крістіна Сілагі, член редакційної колегії журналу «Esouri ucraienene» – член та доцент д-р Іван Гербіл, голова Клузької філії СУР, головний редактор часопису «Сorierul ucraienean» – член.

Іван Гербіл відкрив захід, підкресливши мотив і контекст проведення конкурсу та зачитав із законодавства параграф щодо відзначення 9 листопада, починаючи з 2018 року, Дня Української Мови. Це свято було встановлене Законом 213 за законодавчою ініціативою депутата Миколи-Миросяна Петрецького і було ухвалене 27 липня 2018 року, та щорічно відзначається в усіх населених пунктах компактного проживання українського населення. Також Іван Гербіл підкреслив, що рідна

мова – це священна спадщина народу, безцінний дар наших предків, який передається з покоління в покоління усно та письмово.

Після презентації та ґрунтовного аналізу відібраних робіт, у процесі яких студенти, натхненні особливим змагальним духом і сповнені відданості та відповідальності, виявили свою творчість або ж продемонстрували вміння написання есе чи наукової статті, а також виконання перекладу з української мови, члени журі визначили переможців IV конкурсу,

а саме: ♦ у секції «Літературна творчість»: Федурян Анастасія – I премія; ♦ у секції «Написання есе / наукової статті»: Білчек Джессіка-Рахела – I премія; Папаріґа Іван-Алін – II премія; Бочкорек Василь-Йонел – II премія; Болдя Амалія-Камелія – III премія; ♦ у секції «Переклад тексту / уривка»: Фірішак Лариса-Таня – I премія; Сакала Марія-Лавінія – II премія.

Одним із головних завдань Союзу українців Румунії є підтримка та популяризація літературної творчості й наукових досліджень. Ця мета реалізується як через організацію численних симпозіумів, конференцій і конкурсів, присвячених цим сферам, так і через власні видання – чи то періодичні часописи, що виходять під егідою СУР, чи книги, видані Союзом.

~ ~ ~

У продовженні пропонуємо нашим читачам ознайомитися з роботами переможців Конкурсу в секціях «Літературна творчість» та «Написання есе / наукової статті».

Анастасія ФЕДУРЯН

Сповідь

Іноді здається, що все це вирішить один лиш крок вперед. А я вже чекав на тебе там, біля краю, і ось, ти стоїш прямо біля мене, як протягнеш руку, то дістанеш до мого плеча, але ти зовсім мене не помічаєш, та і я не надто пориваюсь повернути твою увагу, поки що... ти знаєш тільки про те, що чекає там, внизу, але не дивись, бо тоді точно не ступиш, не зробиш вирішального кроку, ти вагатимешся, побачивши цю здорову і, на перший погляд, бездонну прогалину, цю величезну, окуту темрявою діру, ти злякаєшся, тому, я попереджаю, не дивись. Та більшість з них уже тут складають свою зброю, здаються, тобто передумують, і йдуть назад, лякаються так сильно, тому і поринають у здавалось би вирій справжнього, непідробного існування, хоч іноді й виглядають трішечки за край, порівнюють ті дві сторони: темноту, невідому і недосліджену, там, внизу, і навіть дуже вже досліджену тут, нагорі. Не всім вистачає сили змиритись з тайною за тією завісою, тому продовжують блукати вже добре знайомою темрявою, приходять до якоїсь там злагоди і, завдячуючи їй, навіть освічують трішки деякі найтемніші алеї цього світу, не повертаються вже до мене, та і я ніколи нікого не кличу, мені того й не треба, але буває іноді, що деякі, надто вже стомлені своїм блуканням, підходять знову до мене вже трішки ближче, до самого краю, їх уже не страшать ні та зяюча діра, ні ті страхіття, що темрява, напевно, там таїть. Тоді, здавалось би, я маю зробити свій крок назустріч їхнім знесиленням пориванням униз, але раптом чутним стає чийсь лагідний чи то гомін, чи то спів, і бачу я, як ссайвом заливаються їхні знесиленні до сих пір обличчя, і знаю, ще не час, ще варто зачекати. Тоді вони розвертаються на спів і повертаються назад, туди, де спів цей оснащує вічну імлу. Побувши трішки там, вони всі ніби забувають рішучість нещодавніх поривань. І ніби пристосовуються знову, до світу того, що так нудоту наводив колись. І віднаходять там нові, чи то старі поривання, біжать назустріч невідомому, що вже не так бридотне, як було, слухають пориви вітру, що приносить на своїх крилах пташиний спів, що ніби це вже стало вартим того, мабуть, щоб бути в цім світі, і відчувають ці слабкі натури невимовну вдяку, що повернулись, порівнюючи це з божою силою, що утримала їх тоді, і майже ніби дістають долонями до того чистого і праведного, деякі називають це істиною, інші сенсом, але, знай, мій друже, то все

пусте... Омана навіть я б сказав, це всього-на-всього міраж, як той, що спрагли до води подорожні бачать у нескінченній пустелі після порівняних з вічністю блукань, але дійшовши до того марева розуміють безумовну ганебність своєї віри. Тоді вони знову повертаються до краю, де я з тих самих пір чекав на них. І бачу я тебе знов перед собою. Ох, скільки ж літ минуло з тої пори, коли тебе не лякало те, що буде, як ступиш крок вперед, але тоді той спів потягнув тебе назад, а зараз ти й здригнутися не смів, почувши, як він кличе, і голоснішим все стає ураз. Тепер я знаю все напевно, настав мій час, мій вихід, тут вступають у гру наділені мені тобою сили. Я простягаю руку до твого стомленого лиця і бачу, як підводиш ти до мене свої очі, і як, побачивши мене нарешті, не змінилися стійка твоя рішучість, я добре знаю, що ти відчуваєш, і це не страх, то вимальовується на лиці твоїм глибоке розуміння, ах, я впізнаю ці риси, любий друже, не перший ти та, клянуся, не останній. Тобі подібні називають це даром божим, але ж ні, повір мені, це господня кара, ти думав, що знання із хаосу тебе виймає, от дідько, нащо ж ти себе так дуриш? Воно із хаосу родилось і хаос той ще більший породило, і ти його частина. Та ж почекай, ти і є та сила, що хаос цей тримаєш на плаву. Це ти у всьому винен! Нарешті ти все це розумієш, не смій тікати! Куди ж ти?! І потім всі вони якнайхутчіш біжать, тікають світ за очі, і тісняться між іншими, грають у сховки, не зі мною, ні, самі зі собою. Здавалось би не знаючому оку, що вже й забули те, що якимось так їх сколихнуло, і без вагань занурилися з головою у веселе й безтурботне існування. Танцюють і співають, усе це заправляють чарками, донесхочу наповненими п'яним сиропом, і ллються пісні з усіх куточків і з їхніх уст, і сміх, і плач, весь цей балаган тільки для того, щоби не чути з глибин душі пекучих поривань, а потім до світанку згорають, або, скажу я краще, догорають у вогнях пристрасті, щоби на день наступний усе це знову повторити, глушити всі ті жагучі намагання ріками вин та потопати в палкому цьому диві, людського марнотратного буття. А я ж бо тільки споглядаю збоку, вичікую, коли це ж наші погляди знов стрінуться, – а це, зізнаюся, трапляється переважно тоді, коли той хмільний шал, що став як рідний тій іншій парі очей, покидає їх. І тоді та пара очей в пориві земних безумств, без жодного наміру глянула не в той, а в інший бік. Коли таке стається, коли я бачу спотворені від болю лиця, коли душа вже не ховається між іншими, тоді я все вже розумію – вони все знають і повернуться до мене, не сьогодні – завтра, і навіть не надто обдумуючи, бо й так вже все їм зрозуміло, і самі вони, це точно, все осягнули, і все вже вирішили. Я присягаюся, вони самі.

Джессіка БІЛЧЕК

Чим відрізняється український менталітет від російського

24 лютого 2022 року Росія вторглася в Україну. Це мало стати першим доказом того, що ці два народи різні. Але дивно, що з того дня все більше людей стало дивуватися війні, тому що «вони ж майже той самий народ, яка різниця між ними?». Далі пропонуємо проаналізувати факти, які підтверджують, що українці та росіяни – це різні народи з різним менталітетом. Цим аналізом намагатимемось продемонструвати, що, як неодноразово говорила відома українська мовознавиця Ірина Фаріон: «українці та росіяни – не одне й те саме». Ми не зосереджуємось на тому, щоби показати, який народ ліпший, а який гірший, наша мета – висвітлити різницю між ними, аналізуючи факти.

Хоча є багато життєвих сфер, у яких можна досліджувати різницю між українським та російським менталітетами, на цей раз візьмемо до аналізу терміни, які стосуються родинних зв'язків. Сім'я – це найінтимніше і найдорожче коло, тут починається життя, формується особистість, тут ростуть крила, які понесуть нас у доросле життя. Тож уже з моменту, коли формується сім'я, можемо заприпитати, що українці й росіяни використовують різні терміни для цієї події.

В українській мові є слово **весілля**. Весілля походить від праслов'янського терміна **veselъje* утворене від **veselъ* що, як очевидно, означає «веселий». В українському менталітеті, перше, що має асоціюватися зі шлюбом, – це позитивні емоції радості та щастя. Під час цієї прекрасної події всі учасники веселяться з нагоди одруження молодої пари.

У російській мові є слово **свадьба**. *Свадьба* походить від праслов'янського терміна *svatъba*, утворене від *svatъ*, – так називають чоловіка, що сватає наречену. Отже, головну роль у російському менталітеті грають не наречені, а свати. Свати зводили чужих людей разом і вирішували, що ті будуть жити разом. У цьому терміні про емоції не може бути й мови, оскільки саме одруження – це скоріш за все просто церемонія.

В українській мові, називаємо молоду одружену пару чоловіком і дружиною. Термін **дружина** походить від праслов'янського **drugъ*: Це слово має зв'язки з індоевропейським *dhreugh-* («бути готовим, міцним») або *dhreu-/dhrū-* («міцний, надійний»), що також пов'язується з такими словами, як «вірний» або «дерево». Дружина – це друг, а друг – це другий я. Друг – це той, хто підтримує, захищає, дає опору. Саме це і робить дружина в сім'ї. Вона не просто народжує дітей та продовжує рід, а й стає надійним партнером

для чоловіка та опорою для дітей.

У російській мові маємо слова *муж* і *жена*. **Жена** походить з латинського терміна *genus*, який означає *рід*, а також *генетика*. Тобто у російському мисленні те, що характеризує більше всього дружину – це її здатність народжувати і продовжувати рід. Вона та, що народжує, вона передусім виконує репродуктивну функцію. Знову, про емоційні нюанси ніякої мови не може бути.

Одним словом, в українській мові чоловік і дружина це – **подружжя**. Термін *подружжя* також походить від праслов'янського **drugъ*, а ще споріднене з лит. *draũgas*, що означає «супутник, товариш». Український термін підкреслює, що шлюбні стосунки повинні бути передусім дружніми. У парі повинна панувати взаємоповага, взаєморозуміння та мають бути однакові права в обох партнерів так, як це буває у дружбі. А ще, як дружба, так і подружжя – це щоденний вибір. Не обираємо батьків, не обираємо братів і сестер, не обираємо родину, але обираємо друзів та партнера по життю. У будь-який момент можемо вирішити піти, але щоденно вибираємо залишатись, тому що, коли стосунки будуються на принципах дружби і подружжя, вони переростають у чисту, справжню любов.

У російській мові використовується термін **супруги**. Це слово походить від старослов'янського «сопрягать», яке означає «упрягати разом», «єднати». У російській сім'ї, чоловік та дружина упряжені у стосунках. Цей термін веде нас думкою до ярма – інструмент в який упрягають домашніх тварин для того, щоби ті виконували волю господаря. І логіка дуже проста: якщо перший день сімейного життя називається **свадьба**, оскільки головну роль грають **свати**, тобто ті, що єднують, упрягають молодих, то і їхнє сімейне життя, не дивно, що називається **супружеством**, тому що вони уярмлені, можливо, не по своїй волі.

Ще можна подумати про українське слово **невістка** та російське **невеста**. Безперечно, ці слова дуже добре збереглися в обох мовах із праслов'янського *nevěsta*. Деякі мовознавці вважають, що псл. *nevěsta* (< *nevěda* < іє. *ne-uoid-tā*) складається із заперечної частки *ne* (*не*) і дієприкметника на -t- жін. р. *věsta* (< *věda*) «відома, знайома» від дієслова *věděti* (*знати*). Вся родина нареченого могла так називати цю жінку, тому що вона була чужа, невідома для них.

(Продовження на 16 с.)

Сергій ЛУЧКАНИН, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

25 РОКІВ ВІД ЗАСНУВАННЯ ВІДДІЛУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ ФІЛОЛОГІЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ УНІВЕРСИТЕТУ ІМ. БАБЕША-БОЙОЇ

**Рецензія на збірник «25 років від заснування Відділу української мови та літератури
Філологічного факультету Університету ім. Бабеша-Бойої», м. Клуж-Напока**

*** ЮВІЛЕЙНИЙ ЗБІРНИК ***

видавці: Іоан Гербіл (Ioan Herbil), Міхаела Гербіл (Mihaela Herbil)

З нагоди 25-річчя від заснування Відділу української мови та літератури Філологічного факультету Університету імені Бабеша-Бойої у давньому румунському місті Клуж-Напока наші колеги-подвижники румунської україністики – Директор Департаменту слов'янських мов та літератур доцент, доктор Іван Гербіл та його колега-дружина Міхаела Гербіл підготували до видання чудовий ювілейний збірник «25 років від заснування Відділу української мови та літератури Філологічного факультету Університету ім. Бабеша-Бойої, м. Клуж-Напока». Нам уже випадала щаслива нагода бути одним із рецензентів подібного видання 2020 року (і про це люб'язно згадує Іван Гербіл у своєму вступному слові, за що щиро вдячні), то з приємністю виступимо рецензентом і нового видання.

Збірник укладено дуже професійно, як сказали б давні римляни (а ми тривалий час викладаємо, серед інших дисциплін і латинську мову в рідній alma mater), lege artis «за всіма законами мистецтва», він приємно вражає інформаційною повнотою, досконалою структурованістю, об'ємністю, відбором статей, науковою чіткістю й усеохопністю. Відкривають рецензований збірник вітальні слова (їх доречно наведено трьома мовами – румунською, українською й англійською) декана філологічного факультету, доцента, доктора Рареша Молдована, Голови Союзу українців Румунії, депутата Парламенту Румунії Миколи-Мирослава Петрецького та самого Директора Департаменту слов'янських мов та літератур доцента, доктора Івана Гербіла. Якщо перші два дописи належать до жанру власне вітальних (цілком доречно, зважаючи на дуже високі офіційні посади їхніх авторів), то слово Івана Гербіла –

це власне дослідження високих здобутків у розвитку й поширенні української мови та культури в поважному навчальному закладі Румунії – Університеті імені Бабеша-Бойої міста Клуж-Напоки, у якому нам пощастило неодноразово побувати впродовж першого двадцятиріччя нинішнього століття. Для нас було певним відкриттям, що початкові студії з україністики у Клужі було здійснено з другої половини ще далеких 1930-х років, коли румунський академік Еміль Петрович у 1936–1938 роках виконав низку діалектологічних досліджень слов'янських мов (сербської, болгарської та української) для Atlasul lingvistic român (Румунського лінгвістичного атласу). А секцію української мови та літератури заснували 1999 р., на її відкритті на запрошення тодішнього Президента Румунії Еміла Константінеску (великого друга України та українців) брав участь (попри власну тяжку хворобу) мій незабутній Професор Станіслав Семчинський (1931-1999) – doctor honoris causa Клузького університету імені Бабеша-Бойої та заслужений професор Київського національного

університету імені Тараса Шевченка, де, починаючи з далекого 1958 р. й до останніх днів життя неперервно читав лекції з румунської мови, літератури та цивілізації. Іван Гербіл доречно зауважує, що розширення спектра україністичних досліджень і систематичне вивчення української мови, літератури й культури бере свій початок із заснування у 1999-2000 навчального року Відділу української мови та літератури за ініціативи доцента доктора Іоана Семенюка та за всебічної підтримки заслуженого професора, доктора наук Іоана Арделяна, також професора, доктора наук Маріуса Іліе Ороса (на той

час завідувача Кафедри слов'янської філології Філологічного факультету Університету імені Бабеша-Бойої); усі троє з них уже належать Вічності, пишаємося, що особисто пощастило всіх знати, спілкуватися з цими блискучими вченими та чудовими людьми. Так поступово сформувалася чудова традиція друкувати після кожного симпозіуму збірники праць наукових доповідей у вигляді статей, включених до програми відповідної конференції. Збірники необхідні передусім для наукової громадськості (та й не лише), зацікавленої в якнайширшій новій інформації про місце й поступ української філології в європейському контексті, її зв'язках передусім із румунською філологією. Прикметно, що цього разу з нагоди вже двох із половиною десятиліть від заснування Відділу української мови та літератури філологічного факультету Університету ім. Бабеша-Бойої (Клуж-Напока) знову долучилися справжні подвижники своєї справи – Іоан Гербіл та Міхаела Гербіл, які знову, попри всі виклики сьогодення, підготували новий еталонний ювілейний збірник, до публікації, у якому опублікувалися викладачі, науковці, письменники та перекладачі з України та Румунії.

У рецензованому збірнику зібрані понад чотири десятки статей, а також рецензій, він вирізняється продуманою структурою відповідно до галузей філології – «Мовознавство», «Культура й література», «Культура мови та міжкультурний діалог» (додано також і п'ять рецензій), у статтях чимало наукової новизни в галузі української філології в її взаємозв'язках із румунською в європейському контексті. Прикметно, що вміщено й дослідження, присвячені новим мілітарним викликам для українського суспільства, зумовленим повномасштабним вторгненням Російської Федерації в Україну 24 лютого 2022 року, що позначилося як на житті кожного українця, так і всієї європейської спільноти.

Серед статей із мовознавства виділяються наукові дослідження давніх друзів Відділу української мови та літератури філологічного факультету Університету ім. Бабеша-Бойої (Клуж-Напока) – доцентки Алли Антофійчук «Лінгвопрагматичні особливості автобіографічного дискурсу Дмитра Загула» (далекій нащадці українського поета трагічної долі нещодавно пощастило викладати вступ до мовознавства і латинську мову в рідній alma mater) та професора Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича Володимира Антофійчука «Молитва як присутність: духовна драма поетичного слова Миколи Корсюка» (Микола Корсюк – один із найвидатніших українськомовних письменників Румунії), доцентки, доктора Єлизавети Барань (Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II, м. Берегове, Україна)

«Архаїзація запозичень у закарпатських угорських та українських говорах» (у співавторстві), Ніколетти Головач «Румунізми в романі-панорамі Марії Матіос Букова земля». Традиційно глибокою науковістю й ретельністю вирізняється дослідження самого Іоана Гербіля – «Sufixe arhaice -aş, -iş, -oş; -cea în antroponimia ucrainenilor maramureşeni». Варомою є й румунськомовна стаття його кафедральної колеги Крістіни Сіларі «Despre derivarea cu sufixe a substantivelor masculine într-un grai ucrainean din România». Безумовно важливим є румунськомовне дослідження Міхаєли Гербіл «Nikolai Gogol – la răscruce de identități», навіть після 24 лютого 2022 року в Україні Миколу Гоголя остаточно потрактовано як визначного українського письменника, який був змушений за жорстоких умов російського царату писати російською мовою. Не можемо оминати увагою і статтю доктора філологічних наук, професора, завідувачки кафедри сучасної української мови Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича Світлани Шабат-Савки «Етномаркованість синтаксичної категорії спонукання: українськомовний дискурс», у якій проаналізовано категорію спонукання з оперттям на її етномарковані засоби вербалізації в українськомовному дискурсі; схарактеризовано низку синтаксичних конструкцій, що виражають ірреальну модальність волевиявлення і широкий комунікативно-прагматичний діапазон спонукальних інтенцій (прохання, вмовляння, благання, поради, пропозиції, застереження та ін.), з якими мовець як носій національної етнокультури входить у процес комунікації. Торік, перебуваючи два місяці на стажуванні у славетному Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича, мали нову змогу пересвідчитися у високому професіоналізмі його викладацького та студентського середовища як кафедр україністики, так і кафедри румунської та класичної філології, доцентки якої Інеса Чакал (донька незабутньої професорки Ніни Гуйванюк – учасниці багатьох наукових симпозіумів у Клужі-Напоці) була нашим науковим керівником стажування.

Серед інших українськомовних статей розділу «Мовознавство» хочемо виділити дослідження Тетяни Гуцуляк (неодноразово була на симпозіумах у Клужі-Напоці) «Лексична дієслівна синоніміка української мови: питомі джерела формування та розвитку» та харківського вченого Сергія Вакулєнка «Визначення знака Йосипом Кононовичем-Горбацьким (1640) і його присутні переваги супроти новітніх»; додамо, що про мову як особливу знакову систему писав ще один із «отців церкви» Аврелій Августин.

(Продовження на 16 с.)

25 РОКІВ ВІД ЗАСНУВАННЯ ВІДДІЛУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ ФІЛОЛОГІЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ УНІВЕРСИТЕТУ ІМ. БАБЕША-БОЙОЇ

(Продовження з 15 с.)

Серед статей розділів «Культура й література» та «Культура мови та міжкультурний діалог» хочемо особливо виділити вдумливі румунськомовні дослідження Діани Тетеан «Eternitatea clipei sau puterea salvatoare a artei în povestirea Muzicantul a lui Taras Șevcenko» та Юдіт Барталіс-Бан «Profesorul Călina Mare – eoul clujean al spiritualității Sidoniei Nikorovyci», які, з одного боку, підкреслюють унікальність відомої повісті Тараса Шевченка «Музикант», з іншого – знайомлять з доволі маловідомими моментами для читача, принаймні з Києва, «румунської україністики». Щиро вдячні Діані та Юдіт за їхнє подвижництво в просуванні румунською мовою як відомої, так і маловідомої для української наукової спільноти «румунської україніки чи україніки румунською мовою». У третьому розділі наявне й наша стаття «Структуралістичні ідеї в українському та румунському теоретичному мовознавстві в ХХ ст.: діяхронно-компаративне дослідження», адже останні часом у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка викладаємо переважно вступ до мовознавства, загальне мовознавство, історію лінгвістичних учень. Дуже доречною виглядає і стаття-звіт

Уповноваженого із захисту державної мови (2020-2025 роки) Тараса Кременя «Перші 5 років діяльності першого в Україні Уповноваженого із захисту державної мови: від загроз до викликів», який ґрунтовно виклав головні п'ятирічні здобутки функціонування Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», впровадження якого припало на час російсько-української війни, а також запропонував інструменти захисту статусу державної мови та засоби протидії лінгвоциду рф проти українського народу. Додамо лише, що віднедавна посаду Уповноваженого із захисту державної мови обіймає професорка Київського національного університету імені Тараса Шевченка Олена Івановська.

Враховуючи високий науковий рівень статей рецензованого збірника, їхню актуальність, наукову новизну, теоретичне та практичне значення для подальших серйозних наукових студій переконані, вітаємо появу збірника «25 років від заснування Відділу української мови та літератури Філологічного факультету Університету ім. Бабеша-Бойої, м. Клуж-Напока» за фінансової допомоги (підтримки) Союзу українців Румунії.

Чим відрізняється український менталітет від російського

(Продовження з 13 с.)

Інші мовознавці вважають, що псл. *nevěsta* (наречена) означає невидима, тому що на весіллі обличчя і голову нареченої закривали покривалом. Важко сказати, який з цих двох варіантів правильний, але варто звернути увагу на те, що цей термін в обох мовах визначає різні статуси жінки. В українській мові термін **невістка** вказує на одружену жінку. Вона є невісткою для батьків та братів і сестер свого чоловіка. У російській мові термін **невеста** частіше вказує на дівчину, яка збирається вийти заміж, а також має на увазі наречену в день весілля.

На рівні синтаксису теж бачимо значну різницю: українець одружується з дівчиною, але росіянин жениться **на** ній, підкреслюючи таким чином її підлеглість.

Ці кілька прикладів висвітили різницю між лексикою української та російської мов щодо родинних зв'язків. Якщо подумати про соціальну сферу, то можна б поміркувати над термінами **керівник** (який вказує на дію керування) і **руководитель** (який вказує

на дотик або навіть тиск руки). Коли брати до уваги сферу нашого здоров'я, то побачимо, що українці їдуть до **лікарні** щоби лікуватись, але росіяни ходять до **больницы** «чтобы болеть».

Отже, аналізуючи об'єктивно кілька прикладів лексики цих народів, переконуємося, що вони не одне і те саме, вони дуже сильно відрізняються. Українці більш емоційні, сентиментальні, у той час як росіяни більш прагматичні. Для українців дружба займає важке місце навіть у родинних зв'язках, але у росіян переважають функції та посади. Українці оптимістичні їдучи лікуватись, але росіяни не дуже очікують на одужання їдучи в «больницу». В обох мовах можна знайти ще багато термінів, які показують, що хоча українці та росіяни сусідні народи, вони дуже різні.

Бібліографія:

<https://www.youtube.com/watch?v=vcfOhYz7ZQc&list=LL&index=6>
<https://goroh.pp.ua/>
<https://gramota.ru/biblioteka/slovari/bolshoj-tolkovyj-slovar>
https://ru.wiktionary.org/wiki/%D0%92%D0%B8%D0%BA%D0%B8%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%80%D1%8C:%D0%97%D0%B0%D0%B3%D0%BB%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B0%D1%8F_%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D1%86%D0%B0

Володимир АНТОФІЙЧУК

АКАДЕМІЧНІ ПРОЄКЦІЇ УКРАЇНСЬКО-РУМУНСЬКИХ ВІДНОСИН

Відгук на збірник наукових статей:

Румунсько-українські відносини. Історія та сучасність / Редактор Ірина Люба Горват.

Упорядники Ірина Люба Горват, Анастасія Вегеш.

Сату Маре—Бухарест, 2025. 520 с.

Одинадцятий випуск збірника «Румунсько-українські відносини: історія та сучасність» (2025), який виходить за редактування доктора історії Ірини Люби Горват, – вагомий міждисциплінарний збірник, у якому порушено широке коло питань, що стосуються як далекого історичного минулого, так і нагальних проблем сучасної доби. Саме такий хронологічний і тематичний діапазон визначає особливу наукову цінність цього видання в контексті поглиблення взаєморозуміння між українською та румунською національними культурами та суспільствами.

Збірник відкриває програмна стаття Анастасії Вегеш та Миколи Вегеша, яка увиразнює інтелектуальний і культурний масштаб особистості Ірини Люби Горват, осмислюючи її наукову працю у контексті української історичної науки та її діаспорного виміру. Автори підкреслюють принципову тезу, відповідно до якої українська історична думка поставала й розвивалася не лише на материкових українських теренах, а й за їхніми межами – там, де українські громади творили й зберігали власний науковий і культурний простір.

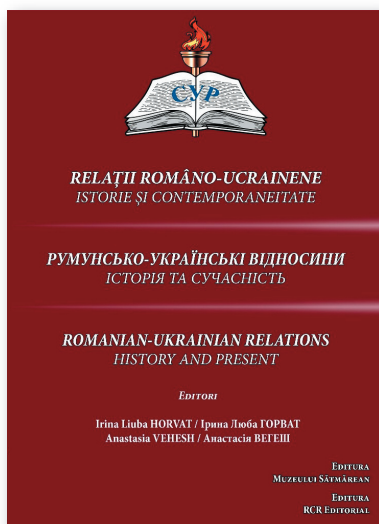
У цьому ряду особливе місце належить Румунії, де українські історичні студії послідовно й фахово розвиває Ірина Люба Горват. Після закінчення школи, вона, уродженка румунської частини Мараморощини, обрала академічний шлях в Україні, вступивши на історичний факультет Ужгородського державного університету. Саме тут, ще в студентські роки, почав формуватися її власний дослідницький профіль, зосереджений на соціально-економічній, політичній і культурній історії українців Румунії. Згодом ця актуальна наукова тема матеріалізувалася у вагомому й новаторському дисертаційному дослідженні «Соціально-економічний, політичний і культурний розвиток українців Мараморощини (Румунія) в 1918–1945 рр.» (1999).

На сьогодні науковий доробок Ірини Люби Горват налічує понад 150 праць, серед яких – ґрунтовні монографії, що концептуалізують історію та культуру українців регіону в ширшому контексті європейських і міждержавних взаємин. Символічним визнанням її академічного авторитету стало надання звання почесного доктора (*Honoris causa*) Ужгородського національного університету, а також її обрання почесним членом наукових інституцій, що працюють у сфері румунсько-українських історичних і культурних студій.

Вагому організаційну ініціативу Ірини Люби Горват засвідчують вже традиційні наукові конференції «Румунсько-українські відносини. Історія та сучасність», які відкривають нові, подекуди раніше невідомі, джерельні й тематичні горизонти співіснування двох сусідніх народів. Важливо наголосити, що ці конференції підтримують міждержавний науковий діалог, створюють інституційний простір для появи нових досліджень, документів, архівних свідчень, інтерпретацій та концепцій.

Одинадцятий збірник «Румунсько-українські відносини. Історія та сучасність» репрезентує широкий часовий обрій – від ранньомодерної доби до драматичних подій ХХ століття та актуальних процесів сьогодення – і демонструє високу культуру наукової праці, уважність до джерел і прагнення до порівняльної перспективи. У ньому об'єднано доробок дослідників різних академічних осередків України та Румунії. Його структура охоплює різні ключові напрями: історико-церковні студії, релігієзнавчі розвідки, дослідження політичної історії, соціологічний і демографічний аналіз, культурологічні статті, питання ідентичності, пам'яті, мови й мистецтва тощо. Такий багатоаспектний підхід усвідомлюється як вельми доречний у часі великих суспільних викликів, коли саме гуманітарне знання покликане будувати мости порозуміння між народами.

(Продовження на 18 с.)

АКАДЕМІЧНІ ПРОЄКЦІЇ УКРАЇНСЬКО-РУМУНСЬКИХ ВІДНОСИН

(Продовження з 17 с.)

Статті, розміщені у збірнику, засвідчують високу фахову культуру авторів та їхню здатність працювати з багатомовною джерельною базою. Видання яскраво демонструє, що румунсько-українські взаємини слід осмислювати як багатовіковий, складний, діалектичний процес, де конфліктні сторінки співіснують із прикладами духовного й культурного взаємозбагачення. Вельми важливо, що автори намагаються не підміняти наукового аналізу ідеологічними штампами, прагнуть до об'єктивного й документально підкріпленого висвітлення матеріалу.

Власне джерельна основа представлених статей заслуговує на окреме відзначення. У збірнику широко задіяно фонди українських, румунських, угорських, чеських і західноєвропейських архівів, а також малодоступні періодичні джерела. Особливо цінними видаються зусилля авторів щодо введення до наукового обігу нових документів, які дозволяють переглянути стереотипи щодо певних подій або персоналій.

Структурно корпус текстів утворює логічні проблемно-тематичні блоки. Перший – історико-джерельний – зосереджений на архівно підтверджених реконструкціях. Іван Гербіл у статті «Нові аспекти щодо походження мармароських українців» на основі найновіших документів і археологічних даних переконливо доводить, що «предки українців (праукраїнці) з'явилися на Мармарощині та прилеглих територіях» ще в IX – X ст., «про що свідчать численні топоніми, в основі яких лежить етнонім Русь/русин = українці».

У статті Олександра Монича «Джерельна база реконструкції діяльності румунських монастирів у комітатах Угорського королівства Мараморш і Сату Маре (XVIII ст.)» на матеріалах Державного архіву Закарпатської області введено до наукового обігу нові акти, дарчі грамоти, візитаційні описи, інвентарі. Автор уточнює дати заснування обителів, біографи настоятелів, показує механізм функціонування монастирських осередків їхню долю після секуляризаційних реформ Йосифа II. Це дослідження істотно поглиблює уявлення про конфесійний простір регіону, виводячи локальні сюжети у трансрегіональний контекст.

Матеріали Олександра Монича, Віктора Кічера, Юрія Данильця глибоко й фахово аналізують складні трансформації православних та греко-католицьких

структур у прикордонних регіонах. Так, стаття Олександра Монича не лише реконструює локальні церковні мережі XVIII ст., а й демонструє складні процеси взаємодії релігії, політики та національної ідентичності.

Віктор Кічера у праці «Апостольська адміністрація греко-католиків у Хусті у світлі архівних джерел та періодики» охоплює вузловий відтинок 1938–1939 років – період автономії Карпатської України і напруженого переплетення церковних та державних компетенцій. Він детально досліджує короткий, але драматичний період функціонування Апостольської адміністрації в Хусті. Його аналіз тонко фіксує, як у контексті краху міжвоєнної Європи й зламу політичної карти Карпатська Україна шукала власного релігійного й національного вектора. Залучення урядових матеріалів і преси дозволяє відчитати структуру адміністрації, обставини семінарської освіти, фінансові механізми, а також окреслити роль василіянських інституцій, що поєднували освітню і націєтворчу місію. Автор показує Церкву як активного учасника суспільного життя, чий рішення безпосередньо резонували з геополітичними змінами.

Новим джерельним баченням позначена стаття Юрія Данильця «Релігійне протистояння в Північній Мараморщині в 1920-их рр. (на матеріалах Архіву Національного музею в Празі)». Використання фондів чехословацьких діячів і газетних масивів 1920-х років дозволяє реконструювати динаміку міжконфесійних напружень і бачити регіон не лише очима місцевих громад, а й крізь призму адміністративного центру Праги. Автор детально висвітлює конфліктні процеси між православною та греко-католицькою спільнотами регіону в контексті політичної та етноконфесійної трансформації після Першої світової війни, залучаючи новий джерельний матеріал. Така перспективізація збагачує історіографію і стимулює подальші студії з історії державної політики щодо релігії на прикордонні.

Другий проблемно-тематичний блок «Політична історія та сучасність» вирізняється студією Сергія Гакмана «Приєднання Бессарабії та північної частини Буковини до складу СРСР: особливості воєнної операції». Події літа 1940 року автор трактує як комплексну й завчасно підготовану політико-дипломатичну, військову та пропагандистську акцію. У дослідницькому фокусі – взаємодія стратегічних адміністративних рі-

шень, оперативного планування, інформаційно-пропагандистського супроводу та реакцій населення в зоні радянсько-румунського кордону. Деталізований аналіз формування Південного фронту, тактики дій під командуванням Георгія Жукова й механізмів форсування Дністра та переходу через Дністер дозволив простежити, як синергія дипломатичного тиску й воєнної сили визначала хід і підсумок операції, змінюючи параметри регіональної безпеки та конфігурацію геополітичної стабільності в Південно-Східній Європі.

Наукові розвідки Володимира Алмашія й Віталія Андрейка (про постреволуційні державотворчі процеси у Румунії та Чехословаччині), Ігоря Вегеша й Маріанни Колодій (про виклики громадянській культурі в умовах війни), Лорінца Норберта (щодо впливу західної військової допомоги Україні) доводять, що сучасна політична й соціокультурна дійсність не може бути осмислена без глибокого історичного контексту. Авторі уникають публіцистичної спрощеності й демонструють уважне ставлення до фактології.

Культурологічні студії представляє третій тематичний блок, який має ідейно-культурний та історіографічний характер. Георгій Філіпчук у статті «Державотворчі ідеали Івана Огієнка» осмислює синтез мови, школи й Церкви як підвалин української державності, акцентуючи на послідовності ідей митрополита Іларіона та їхній культурній дієвості.

У праці Миколи Вегеша та Ірини Люби Горват «Українська історіографія Карпатської України (до 150-річчя від дня народження Августина Волошина і 85-річчя проголошення Карпатської України незалежною державою)» узагальнено багаторічний доробок дослідників: від міжвоєнних трактувань і радянських замовчувань – до новітнього переосмислення ролі Карпатської України як прецеденту модерного державницького проєкту.

Василь Марчук у статті «Українська Греко-Католицька Церква: сторінки величі й трагедії (1940–1980-ті роки XX ст.)» пропонує цілісну панораму підпільного існування Церкви в умовах заборони, фіксує послідовність духовного служіння, яке зберегло ідентичність спільноти і підготувало ґрунт для публічного відродження наприкінці 1980-х.

Літературознавчий сегмент репрезентує стаття Володимира Антофійчука «Проза Корнелія Ірода». Докладний аналіз тем і поетики письменника висвітлює досвід життя на українсько-румунському прикордонні: мотивації ідентичності, культурного діалогу, соціально-побутові колізії. Показано, як художній текст стає чутливим інструментом пізнання історичної

пам'яті й сучасної ментальної географії регіону, а також як література вибудовує міст розуміння між спільнотами.

Також заслуговують на увагу дослідження «Українські говори в літературно-художній антропонімії сучасних авторів» Анастасії Вегеш, «Архетипна образність повісті Михайла Трайсти «Незнайомка у фіалковій сукні» Оксани Тиховської, спостереження про діалектну фразеологію Буковини Галини Кузь, представлення українських художників у світовому музейному просторі Наталії Філіпчук, Мирослави Вовк і Юлії Грищенко. Ці тексти репрезентують іншомісний, «м'який» культурний діалог, що часто має більшу силу, ніж офіційні дипломатичні зусилля. Окрема увага до антропонімії, діалектології та фольклору підкреслює глибокий рівень взаємопроникнення культур.

У четвертому проблемно-тематичному блоці «Соціальні виклики сучасності» особливий резонанс має стаття Іона Дубовіча, Любові Шептицької, Оксани Гриджук, Олени Луцишин і Юлії Волковської про демографічні проблеми України як наслідок російської агресії. Тут задіяно не лише соціологічний, а й етико-гуманітарний вимір. Саме такі розвідки роблять видання соціально актуальним. Цей тематичний блок збірника надзвичайно актуальний, оскільки висвітлює ключові соціальні виклики, з якими стикається українське суспільство в умовах сучасних геополітичних реалій. Статті цього розділу сприяють глибокому розумінню трансформацій у суспільстві та можуть бути корисними для дослідників, політиків і громадських діячів, які працюють над подоланням наслідків війни та побудовою стійкого майбутнього України.

Загалом науковий рівень збірника досить високий. Трилінгвальна подача резюме статей (українською, румунською та англійською мовами) значно підвищує цінність видання для міжнародної академічної спільноти.

Отже, одинадцятий збірник «Румунсько-українські відносини: історія та сучасність» (2025) – важливий внесок у розвиток академічного діалогу між Україною та Румунією. Він розширює фактичне поле знань, створює платформу для взаємної поваги, глибокого розуміння спільної історії та культурної спадщини. Це видання заслуговує на широке використання в навчальному процесі, у міждисциплінарних дослідженнях, проєктах культурної дипломатії. Його поява особливо доречна тепер, коли питання європейської інтеграції України, розбудови добросусідських зв'язків із державами Центрально-Східної Європи, зокрема з Румунією, набувають першорядного значення.

Костянтин СОЛОВ'ЄНКО

Наталка Доляк, драматургиня

Наша наступна героїня – Наталка Доляк – драматургиня, письменниця, тележурналістка; за освітою – актриса. У неї ясний розум, чіпке око і весела удача. В Україні вона більше відома саме як письменниця. Її роботи кілька років поспіль відмічалися на Міжнародному літературному конкурсі «Коронація слова»:

- 2011 – відзнака за п'єсу «Гастарбайтерські сезони»,
- 2012 – друге місце за кіносценарій «Біженка», відзнаки за два романи «Гастарбайтерки» та «Біженка»,
- 2013 – відзнака за роман «Де трава зеленіша»,
- 2014 – відзнака за роман «Чорна дошка».

Наталка Доляк – лауреатка премій ім.М.Коцюбинського та ім.В.Симоненка за роман «Загублений між війнами».

У 2024 році її роман «Як її не любити» потрапив до короткого списку «Книги року BBC 2024».

Загалом у пані Наталки вийшло друком десять книжок. Розмаїття їх тем захоплює і свідчить про непересічну обдарованість авторки. Наведу назви книг (видавництво, рік) з короткими анотаціями.

- «Гастарбайтерки» (КСД, 2012). Назва говорить сама за себе, хоча в рукописі роман називався «Берлінський джайв». Історії трьох українок, що на початку двотисячних виїхали до Німеччини, аби заробити. Їхні долі переплітаються і смерть однієї дозволяє іншій повернутись додому, до дитини.
- «Заплакана Європа» (КСД, 2013). Назва не відображає суті книги. В оригіналі роман називався «Біженка», але видавець запропонував змінити назву, бо ж в 2012 ще ніхто не знав, як українці можуть бути біженцями. Історія майже автобіографічна. Про вимушену еміграцію, важкі стосунки, в яких розмінною монетою стала дитина.
- «Чорна дошка» (КСД, 2014, 2020). Роман про Голодомор 1932-33 років. Слоганом до книги стала фраза: «Закатовані голодом промовляють до нас».
- «Загублений між війнами» (КСД, 2015). Напівлегенда про те, як українець Юрій Будяк врятував Черчилля під час англо-бурської війни з продовженням про життя цього непересічного українця, який ніби той Форест Гамп проходить зі своєю Батьківщиною усі перипетії, що випали на її долю в буремному двадцятому столітті.
- «Шикарне життя у Вупперталі» (КМ-Букс, 2017). Перша книга зі серії про детективку-аматорку Зою Кирпач. Це іронічний детектив, дія якого відбувається у Німеччині.

Зоя потрапляє до родини заможних німців, як нянька для наймолодшого. Сподівається на шикарне життя, але в будинку стається низка загадкових убивств.

- «Де трава зеленіша» (Консоль, 2018). Гумористичний роман про єврейську еміграцію.

- «На «Сьомому небі» (Темпора, 2020). Друга книга зі серії про детективку-аматорку Зою Кирпач. Тепер Зоя працює на вінницькому телебаченні, де... знову ж таки стається низка загадкових убивств. Завдяки своїй спостережливості й допит-

ливості, Зої вдається вивести на чисту воду убивцю.

- «Місце останньої реєстрації громадян» (Темпора, 2022). Третя книга з серії про детективку-аматорку Зою Кирпач. Цікавість приводить Зою до місцевого моргу, де нещодавно ожив труп. Зоя ставить собі задачу дізнатись, що до чого й влаштовується до моргу на посаду прибиральниці. Це дає їй змогу чути й бачити трохи більше, ніж офіційному слідству.
- «Як її не любити» (Темпора, 2024). Книга-рефлексія про складні стосунки між дорослою дочкою та матір'ю. Ці стосунки погіршуються під час повномасштабної навали ворога. Коли родині доводиться тікати до Польщі.
- «Вільшані коники» (Темпора, 2025). Родинна сага про три покоління двох родин, життєві шляхи яких перетинаються. Оповідь охоплює доволі широкий відтинок часу – від 1939 року, коли совіти окупували Польщу й до сучасної війни.

Спеціально для журналу «Наш голос» Наталка Доляк погодилася на коротке інтерв'ю.

Костянтин Солов'єнко: Пам'ятаю Вашу першу п'єсу «Гастарбайтерські сезони», яка була представлена на «Тижні актуальної п'єси» восени 2011 року. Мені вона сподобалась (на відміну від декількох інших слухачів) майстерністю письма і саме актуальністю. У п'єсі йшлося про українських жінок, що поїхали на заробітки за кордон. Потім, через якийсь час, Ви облишили драматургію і перейшли на прозу. Проте її драматургічність, ба, навіть, кінематографічність вигідно відтіняла Ваші книги від багатьох інших. Чому перейшли на прозу?

Наталка Доляк: «Гастарбайтерські сезони» – це дійсно моя перша п'єса, але її я написала вже після того, як мала рукописи двох перших романів. Власне, один із них, а саме

«Гастарбайтерки» я адаптувала під сцену і вийшла п'єса. Тому говорити про те, що я з драматургії перейшла в прозу, не коректно. Я не вважаю себе драматургинєю, бо, хоч і маю кілька п'єс, та вони ніколи не ставились у театрі. Я, швидше, латентна драматичка (*посміхається*). Взагалі, як на мене, драматургія ближча до поезії. Тобто, проза вона яка? В оповіданні за допомогою великої кількості слів автор описує якийсь короткий момент. А в поезії кілька слів уміщують цілий всесвіт. Те саме й в текстах для театру. Так має бути. І, до речі, тоді на Тижні, моя п'єса сподобалась багатьом, особливо акторам, які її читали. До того ж саме потрапляння у фінал, читання на сцені поважного театру для авторки першої п'єси – це немало.

К.С.: Ви зараз мешкаєте в Польщі. Чим, на Вашу думку, відрізняється польський театр від українського?

Н.Д.: Щодо польського театру і його відмінності від українського, я навряд чи зможу щось сказати. Бо ж не занурена в український театр, а що вже казати про польський. Щоправда, тутешній театр у місті Бидгощ відвідую часто (дочка працює в ньому акторкою). Від багатьох вистав – у захваті, деякі проходять, не зачепивши. Єдине, що можу додати – український театр тепер дуже європейський і це мене тішить. Особливо тішить, що в українських театрах ставлять вистави за текстами сучасних драматургів.

К.С.: Якби Вам хтось подарував театр і практично будь-які гроші на постановки, які п'єси там гралися б?

Н.Д.: Якби мені хтось подарував театр, я б його віддала професіоналам. Це дуже велика відповідальність – нести на собі театр. А я людина в переважній більшості безвідповідальна. В дитинстві мене називали Віхола. Сьогодні я займаюсь цим, завтра – іншим. А театр вимагає повної віддачі.

К.С.: Ви скоро, я сподіваюсь, завершите свій роман про нашого видатного і, мабуть, геніального режисера Леся Курбаса. Твір пишеться, якщо не помиляюсь, років десять. Чому так довго?

Н.Д.: Так, працюю над романом про Леся Курбаса. Не можна сказати, що він пишеться десять років. Просто почала я його писати десять років тому. Написала чорновий варіант і він мені чомусь не сподобався. До того ж мені здавалось, що на той час твір про Курбаса нікому не цікавий. І я його закинула, забула про нього. І от лише тепер згадала й вирішила таки довести його до пуття. Бо тепер, після повномасштабної агресії росії знаю – такі твори потрібні.

К.С.: Якби раптом з'явився інвестор і сказав, що профінансує фільм по будь-якій з Ваших історій. Яку історію Ви б йому назвали? Чи, може, ця історія ще не написана? То яка вона?

Н.Д.: Я б хотіла побачити фільм по мотивах моєї останньої книги – «Вільшані коники». Це родинна сага, в якій оповідається про долю двох родин в трьох поколіннях. І ці долі переплітаються з історією України від 1939 року і до наших днів.

К.С.: Чому Ви почали писати і пишете дотепер? Нащо воно Вам треба? Час забирає, а ні пристойних грошей, ні гучної слави не дає?

Н.Д.: Бо мені подобається сам процес, до того ж, пишучи, я багато дізнаюсь про історію, про людей і врешті-решт про себе.

У продовженні подаю уривок з п'єси «Надто близько» (текст потрапив до фіналу конкурсу «Тиждень актуальної п'єси» в 2023 році).

Наталка ДОЛЯК

Надто близько

Дія друга «Наодинці»

Усі знаходяться в одному просторі, але в різних його точках.

Леся ладнає пілосос, складає м'ючі засоби до відра. В задній кишені джинсів — телефон, у вухах навушники.

Леся, працюючи, спілкується по телефону.

Леся: Тепер можу поговорити з тобою. Завжди боюсь сама набирати, ану як ти зайнятий, а я відволікатиму (*Посміхається. Слухає*). Та що про себе? У мене кожен день, як день сурка. Понеділок схожий на вівторок, вівторок на четвер і так далі. Усе чекаю. Живу в чеканні. Загалом дуже добре живеться, але страшенно за тобою сумую... Що? Не сумувати? Добре. Не буду. Ти щось розкажи... Як це немає чого? Зараз буду ображатись... Як за що? За те, що ти ніколи не розповідаєш як ти там і що ти там? (*слухає*). Та я розумію, що таємниця. Але заходжу в фейсбук, усі знайомі, хто пішов, виставляють свої фотки в повному фарші й навіть зі зброєю. А ти не хочеш мені сказати де ти. Я нікому не розповім. Просто щоб знати. Давай так, ти не кажи місце, просто «так» або «ні» відповідай. А я питатиму. Ти біля Д? ...Ага. Ти біля Л? ...Ага. Ти біля С? ...Біля С? А біля якого С? Бо їх там багато... Ага-ага, дури мене далі. Так я й повірила, що ти в учебці. В учебку відправляють цивільних, а ти...(*слухає*). А чому ж вчора я чула постріли? Так-так, імітація. Милий, ти ж знаєш, що я тебе люблю... (*слухає*).

(Продовження на 22 с.)

Надто близько

(Продовження з 21 с.)

Та скільки можна розповідати. Я тобі вже все розповіла. Їхали як усі. Важко, але кому зараз легко. До Львова стоячи, бабця сиділа на рюкзаку. Від Львова стоячи. Спали в Перемишлі на підлозі у вокзалі. Таке... Хата? Хата нормальна. Навіть сказати б класна, якщо взяти до уваги, що абсолютно безкоштовна. Поляки просто прекрасні. Чи то нам такі попались (слухає). Я б не сказала, що це аж таке щастя, бути всім разом в одному замкненому просторі (слухає). Ні, ти не зрозумів, я не те хотіла... Не в замкненому в прямому сенсі, а коли день і ніч всі ніс до носа. Як добре, що ми з тобою жили окремо, без родичів. Але я не скаржусь. Просто констатую. Маю плани орендувати власне помешкання, маленьке, дешеве, але щоб окремо. Оце ж гроші збираю. Працюю (слухає). Так. Поки що не по спеціальності. З мамою на пару прибираємо. Але мені пообіцяли в червні місце в садочку. Буду з дітками (слухає). Якщо чесно — не дуже, хоча з малим ходимо на курси. Він частіше, я рідше. Усе розумію, що кажуть. Говорю ще туго. Проте мені дадуть групу з українськими дітками, тому... Ой, що там? (слухає). Це що було? Вибух? Милий, милий, алло (слухає). Бережи себе. Алло... Добре... І я тебе. Сильно... Не буду... Не плачу. Цьом.

Леся знімає навушники. Піднімає відро і пилосос, береться до праці.

Леся: Люблю його. А до війни не знала, що до нього відчую. Усе він мені не таким здавався. Прищавий був. І пальці не такі. Він нігті гриз. Не подобався мені, хоча з ним завжди було весело. Усе думалось, що мене чекає десь за рогом кращий. Вищий, з голлівудською посмішкою, якийсь такий незвичайний і лише під мене створений. А він ще й, дурник, на військового вивчився. Дурна професія. Це я так думала до війни, коли мені вісімнадцять було. Як же давно ми з ним знайомі. Хоча жити разом стали два роки тому, коли він повернувся з АТО. Закінчив він військове училище ще до нашого знайомства. Я взагалі себе не бачила подругою чи дружиною військового. Фу, якийсь моветон. А взяв він мене листами. Писав мені чи не щодня. Реальні листи, а не повідомлення в телефоні. Це було якось романтично і незвичайно. Хоча я, читаючи, думала, що вони там в тих казармах так розважаються. Як ото зеки колективні листи пишуть дурепам. Потім,

коли він повернувся, почали ми з ним гуляти. Він по-дурному виглядав у цивільному одязі. Якось незграбно. І мені зазвичай було біля нього не зручно. Ніби передавалась мені його невпевненість. Нічого між нами не могло бути. І я йому це неодноразово казала. Але він стояв на своєму. Люблю і крапка. І тут двадцять четверте. І він в перших рядах. Артилерист. Під його керуванням десяток людей. Знаю, що десь на Донбасі. Відчуваю, що там де найгарячіше. В мені ніби щось перевернулось. Люблю його безмежно. Безтямно. Зараз буду плакати, а обіцяла ж йому не ревти. Так, Лесько, немає чого нюні розпускати. Гроші на ЗСУ хто відправляти буде? Працюй давай, роботи повно, час йде, а ти ще ні за що не бралась. Хазяї повернуться, а ти ревеш посеред хати. Ні, вони не гриматимуть. Вони й так мені грошей дадуть. Здається, що нам із мамою платять просто аби не давати подачок. Тут роботи майже немає. А платять по двадцять злотих за годину. Це наші друзі, а не хазяї. І я взагалі не відчуваю, що прибиральниця. Мені подобається працювати. І про садочок це я не збрехала. Я йому ніколи не брешу. Дійсно мені пообіцяли. І якщо до червня ще не буде перемоги... ні, краще б була. Ну її, ту роботу. А, може, й не ну. Чому б нам із милим не оселитись тут? Після війни. Я б працювала в садочку. Вивчила б мову. Він би також працював. Бо хтозна чи буде робота по війні. Треба буде в нього розпитати, як він ставиться до такої ідеї. Це ж не означатиме, що я хочу зрадити батьківщину. Я люблю Україну всім серцем. Просто думаю після війни між Польщею і Україною не буде кордону. Мені тут подобається. Я не відчую, що це чужа країна. І брат мій не відчуває. Так тішусь, що йому тут добре. Не знаю, що б я робила, аби до милого й тата ще й брат додався. Ні, навіть не хочу про це думати.

Леся вмикає пилосос. Він гуде, як літак.

Дія третя «Підвал»

Напівтемрява. Ларіонівна в зимовому одязі сидить на табуреті, підперла руками голову. Поверх куртки на плечі накинута дублянка. Леся і Юра в зимових куртках, шапках, шаликах, рукавицях. Лежать на кублі, постеленому на підлозі, накриті пледом. Ганна сидить біля дітей, підібгавши коліна. До них долітає тупіт ніг та уривки фраз з-за стіни.

Голоси:

— Кажуть в оліежиркомбінат потрапило. Там пожежа.

— Не в оліежир, а в військову частину.

— Не в частину, а в склади.

— Не в склади, а в аеропорт.

— Не меліть дурниць.

— Київ не сьогодні-завтра впаде.

— Сірьюжа, не гасай, пилюку здіймаєш.

— Мені вже ці маски в печінках сидять. Дихати немає чим.

— Тут вони помічні. Без них — задихнулися б.

— Тепер-то ковід не страшний.

— Наші збили літак.

— Не літак, а вертоліт.

— Не вертоліт, а ракету.

— Не меліть дурниць.

Ларіонівна: Боже-боже, тепер і на дачу не поїдеш. А у мене ж розсада на підвіконні. Десять риночок. З помідорами і баклажанами. На біса я ті баклажани висаджувала? Їх же ніхто не їсть. Ото садиш, спину гнеш, руки вриваєш, а його ніхто не їсть. Бутерброди і бутерброди.

Ганна: Яка розсада? Які баклажани?

Ларіонівна: Треба було зранку на дачу їхати. Там, певно безпечніше, ніж у місті? Там певно сирен немає.

Ганна: Там сирен немає, це точно. Але не тому, що там немає війни. Там немає системи сповіщення. Але літає так, як і над нами. І прилетіти може і сюди, і туди.

Ларіонівна: Я нічо не бачила, щоб летіло. Тіки ці сирени, як казались.

Голоси:

— В основному попадає в горішні поверхи.

— Це фігня, а не сховище. Якщо сюди попаде, то всім гаплик.

— Навіть не так горішні, як середні.

— Не середні, а нижні.

— Не меліть дурниць. Верхні поверхи — найгірше.

— У сховищі має бути два виходи.

— Це у сховищі. А ми — в підвалі. Ні від чого він не рятує.

— Якщо не рятує, то сиділи б в хаті.

— Так наказали ж спуститись в укриття.

— Це не укриття. Це підвал.

— В укритті має бути два виходи.

— Не меліть дурниць.

Ларіонівна: Я одного не пойму, нащо ми тут сидимо? Як попаде, то всіх нас прикриє.

Ганна: Не мели дурниць.

Ларіонівна: Нуда, баба дурна. На дачу поїду. Завтра. Щоб не чути й не бачити.

Ганна: Це ж на чому ти поїдеш? На мені верхи?

Ларіонівна: На чому їздила, на тому і поїду.

Голоси:

— В основному цілитимуть по інфраструктурі.

— В основному цілитимуть по військових об'єктах.

— В основному цілитимуть по сходу.

— В основному цілитимуть в людей.

— Мости під прицілом.

— Водоканали під прицілом.

— Залізниця під прицілом.

Ларіонівна: Я одного не пойму — поїзди не їздять? Кажуть залізниця під прицілом.

Ганна: Ма, ти що не розумієш? Усе під прицілом. Війна.

Юра: Тільки евакуаційні потяги ходять.

Леся: Тепер усі потяги евакуаційні.

Юра: Ото сядеш, ба, їхати на дачу, а тебе завезе аж у Львів.

Ларіонівна: Най бог милує.

Юра: Чого це? Там сирени не так часто.

До підвалу долинає приглушений звук вибуху. По підвалу проноситься переляканий хорівий стогін.

Ларіонівна: Це що? Хтось коври трусить?

Голоси:

— Десь не далеко гупнуло.

— Далеко. Це хвиля.

— Це щось збили.

— Наші ППО працюють.

— І від ППО впаде шматок, то хана будинку.

— Для того й ховаємось.

— Сірьюжа, не гасай кажу. Дихати немає чим.

— Це яка вже сьогодні тривога?

— Сьома. А зараз лише третя дня.

— Відбій.

— Відбій тривоги.

— Можна виходити.

Ларіонівна: Пропаде розсада. Десять кущиків помідорів. Чи вісім. Нічого не помню. Як відшибло.

Ганна: Діти, встаємо.

Юра: А можна я тут лишусь? Все одно зараз знов буде.

Ганна: Можна. А якщо не буде?

Ларіонівна: І я тоді лишусь. Чую, що не дойду додому. Не думала, що останні хвилини життя в підвалі вонючому проведу.

Володимир АНТОФІЙЧУК

ШЛЯХЕТНИЙ ДУХ І СЛУЖІННЯ СЛОВУ: ШТРИХИ ДО ПОРТРЕТА ІВАНА КІДЕЩУКА

(Продовження з № 377)

Науку життєвої мудрості, засновану на християнських цінностях, Іван Кідещук перейняв від своїх батьків – чесних і працьовитих селян, які з ранніх літ привчали сина до щоденної праці коло землі, водночас плекаючи в ньому любов до книжки, до знання, до духовного світу людини. Змалку він виявляв потяг до навчання, а на своєму шкільному шляху мав щасливу долю зустрічати мудрих і відданих педагогів, котрі вміли не лише навчати, а й виховувати серцем.

Любов до рідного слова юному Іванові прищепив учитель початкових класів Дмитро Арич, який проводив уроки цікаво, винахідливо, з живим почуттям любові до мови. Особливо захоплювали школярів інсценізації народних казок: під керівництвом улюбленого наставника діти виступали як постановники й актори, входили у світ народного слова, засвоюючи з власного досвіду його образність, ритм, емоційну силу. Так поступово формувався той глибинний духовно-культурний ґрунт, що згодом став основою Кідещукової освітянської й наукової діяльності.

Як засвідчує педагогічна практика, справжня школа – це неперервність: міцні знання й моральні засади закладаються там, де зберігається послідовність і наступність дидактичних методів, де від молодших класів до гімназії вчителі не лише навчає, а й формує духовний світ учня. Іван Кідещук мав можливість пізнати цю істину на власному досвіді, навчаючись у гімназії в таких учителів, як Любов Іванчук (українська мова), Євген Пинзару (румунська словесність) – чоловік Ольги Яричевської, молодшої дочки знаного письменника, психолога Софії Яричевської та біолога Богдана Яричевського. Їхні уроки полонили допитливого юнака своєрідним артистизмом, мовною культурою, етичним тактом і духовною шляхетністю. Вони вчили не лише граматики чи літератури – вони вчили мови як мистецтва спілкування, як способу мислення і засобу збереження національної ідентичності. Мабуть, саме цей гімназійний досвід став для Івана Кідещука тим життєвим уроком, який визначив його подальший шлях і професійну долю.

Розуміння високої місії вчителя, наставника, просвітителя сформувалося в Івана Кідещука ще в юні роки. Тому, закінчивши школу, він свідомо обрав Сучавський педагогічний інститут, де здобув фах викладача румунської мови. Згодом, прагнучи погли-

бити знання, заочно закінчив відділення румунської та італійської мов Бухарестського університету.

Педагогічній праці Іван Кідещук віддав сорок два роки життя – роки невтомної діяльності, творчого пошуку, відданості справі просвіти. Упродовж цього часу він зумів поєднати в собі педагога-практика, науковця й культурного діяча, створивши значний доробок навчально-методичних і науково-популярних праць з української мови та літератури.

Серед них особливо вирізняється посібник для IX класу «Українська мова» (2013), який поєднує сучасні методичні підходи, глибоку лінгвістичну ерудицію та тонке розуміння психології учня. У цьому виданні кожен із восьми розділів системно подає матеріал із граматики, пропонує вправи для засвоєння програмових тем і водночас розкриває учням красу українського слова через тексти класиків – Григорія Сковороди, Тараса Шевченка, Марка Вовчка, Лесі Українки, Михайла Коцюбинського та інших.

Особливо цінним є те, що до посібника включено місцевий культурний матеріал – відомості про українських літераторів Румунії, зокрема Юрія Павліша та Корнелія Регуша. Такий підхід має глибоке педагогічне значення: він формує в учнів відчуття приналежності до рідного культурного простору, зміцнює національну свідомість, пробуджує інтерес до духовних надбань свого краю.

Без сумніву, цей навчальний посібник – надійний методичний інструмент, вияв учительської філософії Івана Кідещука, у центрі якої – гармонійне поєднання знання, моралі та любові до людини. І тому можна з певністю сказати: створене ним видання ще довго слугуватиме школярам, учителям і майбутнім філологам надійним дороговказом у пізнанні й популяризації українського слова.

Виклад тем у навчальному посібнику Івана Кідещука супроводжується багатим матеріалом морально-етичного та громадянсько-патріотичного спрямування, що виховує в учнів любов до рідної держави, шану до українського слова, толерантність і повагу до культурних традицій інших народів. Посібник «Українська мова» талановитого педагога вирізняється науково-методичною новизною, чіткою структурою, глибоким розумінням психології вихованців і справжнім педагогічним натхненням. Його високо оцінили не лише школярі та вчителі, а й викладачі університетів, що використовують цей матеріал у навчальній практиці.

Професор Чернівецького національного університету Ніна Гуйванюк у своїй рецензії слушно підкреслила, що посібник створено «з урахуванням найновіших тенденцій сучасної методичної школи – кредитно-модульної системи, застосування творчих завдань, які допомагають учителеві розкрити особистість дитини, а також індивідуальних завдань на вибір учнів, що сприяють розвитку їхніх здібностей». Ця оцінка є свідченням не лише педагогічного професіоналізму, а й гуманістичної філософії автора, зорієнтованої на розкриття потенціалу кожної особистості.

У Румунії, де з глибокою шанобливістю ставляться до вчителя, ім'я професора Івана Кідешука – саме так традиційно величають там педагогів – вимовляють із повагою і вдячністю. Він виховав не одне покоління учнів, провів їх у життя, відкрив перед ними шляхи духовного й інтелектуального зростання, допоміг повірити у власні сили. Його педагогічна постать випромінює енергію мудрого наставника, новатора, який не просто навчав, а формував людину, готував її до життя – мислячого громадянина, морально зрілу особистість, духовно відповідальну особу.

Педагогічна концепція Івана Кідешука ґрунтувалася на переконанні, що справжня освіта починається з виховання серця. Він прагнув закласти в учня не лише знання з дисципліни, а й почуття національної гідності, історичної пам'яті, духовної причетності до свого народу. На його уроках діти не просто вивчали мову – вони пізнавали свій народ через слово, історію, пісню. Педагог послідовно шукав ефективні методи розвитку у школярів високих морально-етичних і духовних орієнтирів, формував основи поведінкової культури особи, проповідував вимогливість до себе, дисципліну думки й почуття.

Важливим складником його педагогічної діяльності була творчо-дослідницька практика учнів: він заохочував їх до написання рефератів і есеїв, до участі у фольклорних експедиціях, організовував фестивалі української пісні, літературні вечори, зустрічі з відомими письменниками, критиками, діячами культури. Через ці форми позакласної роботи він утверджував у юних серцях віру в духовну силу слова, у вічність культури.

Та, безперечно, центральною ідеєю його педагогічного кредо було усвідомлення ролі й значення рідної мови – «материнської», як зворушливо й глибоко звучить це слово в румунській традиції. На переконання Івана Кідешука, саме рідна мова є основою національного виховання: без неї людина втрачає не лише зв'язок зі своїм народом, а й здатність глибоко розуміти мови та менталітет інших народів. Лише через любов і повагу до власного слова можливо утвердити

гідність і духовну свободу особистості в сучасному цивілізаційному просторі.

Особисте кредо Івана Кідешука в цьому питанні перегукується з ідеями Тараса Шевченка («І мертвим, і живим...») і з мудрістю Івана Огієнка, який закликав: «На кожному кроці й кожної хвилини охороняй честь своєї рідної мови». Ці слова, що стали духовним дороговказом для багатьох поколінь українців, були й життєвим орієнтиром для вченого-педагога, який бачив у мові не просто навчальний предмет, а живий організм нації, її душу й пам'ять.

Велике значення Іван Кідешук надавав позашкільному вихованню. Він вважав, що те, що закладає школа, має продовжуватись у родині, де дитина формує внутрішній світ у колі віри, традицій і рідного слова. Він радив батькам відвідувати з дітьми храм, слухати літургії українською мовою, адже це не лише зміцнює релігійні переконання, а й глибше вводить дитину у світ християнських морально-етичних цінностей, виховує почуття причетності до духовної спадщини предків, формує національно-патріотичну свідомість.

Загалом літературна, фольклористична й педагогічна діяльність Івана Кідешука охоплює понад пів століття невтомної праці. Не кожен період був однаково насичений творчими зверненнями, адже доля не раз ставила перед ним інші, часто організаційні чи громадські завдання. Проте й із цього, вже окресленого кола його діяльності, постає виразний і самобутній образ ученого, педагога й митця, чия багатогранна творчість увиразнює шляхи розвитку української літератури Румунії та поглиблює її зв'язки із загальнонаціональним українським контекстом.

Однак цим не вичерпується сказане про Івана Кідешука. Попри його фізичний відхід, продовжується духовне життя мистця й ученого – у книжках, у зібраних ним фольклорних скарбах, у вдячній пам'яті учнів і колег. Його слово й праця залишаються живим чинником української культури, а тому більш фундаментальне осмислення його спадщини – як педагога, фольклориста, літературознавця, публіциста й критика – ще попереду. І воно, без сумніву, стане новою сторінкою в історії українського духовного життя в Румунії.

Постать Івана Кідешука виростає на перехресті духовних шляхів української культури – між фольклором і літературою, наукою і педагогікою, традицією і сучасністю. Його діяльність – це цілісний духовний феномен, у якому гармонійно поєдналися учений і вчитель, дослідник і просвітител, фольклорист і літературознавець, людина дії й водночас мислитель, що розумів слово як форму буття нації.

(Продовження на 27 с.)

Іван РЕБОШАПКА

УКРАЇНІСТИКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ЗІ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (СХV)

Літературознавство. 41. Дослідницькі напрямки.

32. Румунсько-українські літературні відносини
періоду Івана Франка

(Продовження з № 376)

Немало в оновленні як франкознавства в Румунії, так і в загальноукраїнському контексті здійснила Магдалина Ласло-Куцюк. Доказом цього є її книжка «Текст і інтертекст в художній творчості Івана Франка» (Бухарест, 2005), видана до 150-річчя від дня народження поета, якою вона ініціює інтертекстуальний підхід у франкознавстві, трактуючи відгомони західноєвропейської поезії XIX століття у віршованих творах Франка, зокрема відгомони німецької поезії у поезії Франка, співвідносність поеми Байрона «Каїн» з поемою Франка «Смерть Каїна», інтертекст поеми «Мойсей», світовий інтертекст п'єси Івана Франка й інші аспекти літературного інтертексту, а з українсько-румунської літературної інтертекстуальності трактує тільки фольклорну інтертекстуальність у двох розвідках, про два окремі твори. В одній розвідці – про колядку про Святу Софію в Києві, в аналізі якої відзначає цікаві аспекти інтертекстуальної співвідносності європейського мотиву жертви за спорудження тривалої будови. Цю тему розробила Магдалина Куцюк у статті «Загадковість румунської балади» (у книзі «Текст і інтертекст в художній творчості Івана Франка», Мустанг, Бухарест, 2005, с. 236-248). Той же мотив жертви за спорудження тривалої будівлі Франко розробив в аналізі румунської балади про спорудження майстром Маноле монастиря в долині Арджішу. Баладний мотив з усіма його складовими увійшов у румунську класичну літературу, точніше у творчість Лучіана Благі. Сюжетні складники мотиву достовірно наявні в європейському інтертекстуальному просторі. Румунську баладу Франко переклав з німецького тексту. Для літературознавців (і не тільки) цікавий той факт, що у франковому перекладі відчувається румунська баладна тональність, яку детально показав румунський вчений, дослідник баллад Георге Вrabіє у своїй праці „Balada populară română” («Румунська народна балада»). Відповідність перекладу румунської балади Франком наявна в епізодній структурі та у художній передачі епізодів.

Перший епізод: у Франка – той же Раду Чорний, який, шукаючи місця для побудови монастиря, зу-

стрічає пастушка (по-франк. *Парубійка*), що грає на «пастирській флюярі (в оригіналі – *doinind*, тобто ви-конує на сопілці румунську народну *дойну*), і питає, чи пастушок не бачив «таку будову, що нескінченна стоїть». Пастушок відповідає ствердно, але, як і в румунській баладі, «не смів там ногою поступить, /.../ бо проймає жах вблизи тих мурів; / Пси мої завивають, як їх бачать, /Мовби *смерть ішла по-перед нами*» (перекладені синтагми – відповідник румунського виразу «*Cîinii urlă a morții*» (тобто передбачають смерть, – DEX).

Другий епізод: як і в оригіналі: наказ воеводи Раду Чорного «крепким мулярам дев'ятьом і Манолію, десятому, що всіх перевищує», що точно відповідає оригіналові „*nouă meșteri mari și cu Manole zece, care îi și întrece*”, в оригіналі це найуживаніше кліше, повторене 9 разів..

Третій епізод: Майстри хутко беруться до роботи, але „*orice lucră poartea se surpa*”, достовірно перекладене Франком: «але що за день збудують, вночі валиться». Як і в оригіналі, воевода дивується, потім загрожує мулярам, які «тремтять зі страху», що є близьким румунському: «*tremura lucrînd/ lucră tremurînd*».

Четвертий епізод: завзята праця мулярів, передана констатацією великої потреби будівельних матеріалів: «*var și cărămidă, / că-i pustie multă, / că-i lucrare lungă*» («вапна й цеглини, / бо багато пустоти, / бо довгої роботи», повторене в оригіналі 4 рази, в перекладі не передане). Сон майстра Маноле та його пропозиція присягнутися замурувати ту особу, що першою з'явиться до них. В оригіналі: «*Noi să ne-apusăm/ Cu toți să giurăm/ Și să le legăm*». У Франка точно, але резюмативно: «Най ізв'яже нас страшна присяга».

П'ятий епізод: фатальний кінець змагань мулярів: «*Ziua ce-mi zidea, / poartea se surpa*» (двічі повторене в оригіналі, а у Франковому перекладі передано достовірно, навіть і з поетичною закраскою: «Бо що зроблять зранку аж до ночі, / То вночі ті розвалили грохоче», або: «Та що зроблять за день тяжким трудом, / Те вночі з гучним валиться громом»). Фатальний відтінок наявний і в приході дружини: «Між

потоками (дружина) спішила сміло, / Хоч вода усю її мочила».

Шостий епізод: „Manole cum sta/ și de sus privea” («Маноле стояв, і звисока глядів, хто йому жертвою впаде») тричі повторене в оригіналі. Коли бачить, що до них надходить його власна дружина, «Бачить се Маноле й руки собі ломить». В оригіналі благання дружини подано тричі. У перекладі Франка тільки один раз, але в сентиментальному «ключі»: «Чує се Маноле й тихо плаче...», – переклад Франка.

Сьомий епізод: Маноле тричі звертається до Всевишнього: «Doamne, Doamne sfinte...» – «Всемогучий боже, зроби ласку, / Пошли, боже, ти вітри страшні», «може, дружина застрашиться, може, спотикнеться», в оригіналі повторене двічі. Але дружина безстрашно наближається до монастиря.

Восьмий епізод: жодні перепони не можуть спинити прибуття дружини до стін монастиря.

Дев'ятий епізод: Маноле вмуровує дружину в монастирську стіну, його дружина тричі дорікає йому: „Manole, Manole / zidul mă strânger”, що у Франка перекладено узагальнено: «О, Маноле, що робиш зі мною?».

Десятий епізод: благання дружини даремні, як це виражено в оригіналі: „...dar ei mi-o didea, / zidul se-nălța...” («...але ж вони замурували її, / стіна піднімалася...»), двічі повторене в оригіналі. Франківський переклад резюмативний: «І мурує (Маноле), стіну завершує».

Одинадцятий епізод: румунське баладне підкреслення призначення монастиря «Sfânta monastire/ pentru pomenire» (= «Святий монастир – це для поминання», в оригіналі повторено 8 разів, у перекладі не подано жодного разу.

Дванадцятий кінцевий епізод, певною мірою подібний, але й відмінний від румунського оригіналу: почувши від майстрів, що вони можуть спорудити й інший монастир, кращий від цього, Неґру Воде наказує зняти риштовання, щоб майстри не мали змоги зійти додолу, тоді вони майструють дощані крила, пробують злетіти, але розбиваються. У Франка зовсім інший вихід: майстри беруть платню і йдуть собі. А Маноле, почувши вночі жалісне дорікання дружини із монастирської стіни, схибно паде з даху вниз. Розв'язок цього моменту той самий в оригіналі, і в перекладі: «...pe loc se face / O fântână lină, / Cu apă puțină, / Cu apă sărată, / Cu lacrimi udată» («...зразу ж постає / тиха криниця / неглибока, / З водою солоною, / Сльозами политою) у перекладі Франка: «З-під стіни там виплила криниця, / В ній від сліз солена вода».

Переклад Івана Франка румунської балади вдалий, як це можна було побачити із досі тут представленого, але в ньому немає дискурсивної *текучості* сюжетного викладу, специфічного румунській баладі, в якій поетична текучість породжується дієслівним римуванням та частим вживанням синтагматичних кліше.

(Далі буде)

ШЛЯХЕТНИЙ ДУХ І СЛУЖІННЯ СЛОВУ: ШТРИХИ ДО ПОРТРЕТА ІВАНА КІДЕЩУКА

(Продовження з 25 с.)

Кожна його праця – це не лише науковий текст, а й акт духовного служіння, вияв глибокої любові до рідного народу, до його мови, історії, культури.

Світоглядна основа діяльності Івана Кідещука – єдність християнських цінностей, національної свідомості та гуманістичного ідеалу освіти. Він належить до тієї когорти українських інтелектуалів, для яких учительське покликання є продовженням апостольської місії. Його педагогічна концепція ґрунтувалася на переконанні, що освіта без духовного змісту мертва, а духовність без знання – безсила. Тому в його розумінні школа – це не лише місце передавання знань, а храм духу, у якому слово, віра й культура творять людину як моральну й національну особистість.

Творчість Івана Кідещука – це велична спроба утвердити духовну єдність українців по обидва боки кордону, вивести фольклор українців Румунії на рівень

загальнонаціонального надбання, показати, що пісня, народжена на чужині, не втрачає рідного кореня, а навпаки – стає його живим продовженням. У цьому – його історико-культурна місія, його моральний і науковий подвиг. Він, немов мостобудівник між двома берегами, поєднав у своїй особі Буковину і Сучавщину, Київ і Бухарест, Україну і світ, утверджуючи невмирущість українського слова, пісні, духу.

І сьогодні, коли читаємо його праці чи слухаємо зібрані ним народні мелодії, перед нами постає висока школа любові до людини, до рідної культури, до правди. Іван Кідещук належить до тих особистостей, чий духовний голос не змовкає з відходом у вічність. Його ім'я – у молитвах і піснях, у книжках і спогадах, у серцях учнів і колег. І як писав Тарас Шевченко, «не вмирає душа наша, не вмирає воля» – так само не вмирає й те, що посіяв цей подвижник українського духу на теренах Румунії, що зростає нині, проростаючи в нових поколіннях любов'ю до рідного слова.

Микола ВЕГЕШ, Ірина Люба ГОРВАТ

ПРОМЕТЕЙ СРІБНОЇ ЗЕМЛІ

(Продовження з № 377)

ВИБОРИ ДО СОЙМУ КАРПАТСЬКОЇ УКРАЇНИ СПРОБИ РЕФОРМ

Вибори До Сойму Карпатської України відбулися 12 лютого 1939 р. і стали чи не найважливішою віхою в процесі реалізації автономних прав краю. Із 92,4% населення, що взяли участь у виборах, а це 265 тис. осіб, 92,4% проголосували за Українське національне об'єднання. Загалом, на думку фахівців-істориків, «вибори пройшли в спокійній поважній атмосфері», «на задовільному рівні без значних порушень, а їх наслідки можна вважати достовірними»¹, хоча є й такі дослідники, які стверджують, що вони «перетворилися у відвертий політичний фарс», а «їх результати – фальсифіковані»².

Навряд чи останні твердження є коректними й достатньо науково аргументованими. Адже населення навіть за одного виборчого списку мало свободу вибору: в столиці Карпатської України – Хусті, наприклад, було зафіксовано понад 2 тис. голосів проти УНО, а загалом його список не підтримали більше 20 тис. голосуючих, які були проти або подали недійсні бюлетені³. Проте головне полягало в тому, що перші в історії Закарпаття вибори до власного представницького й законодавчого органу нарешті відбулися. Їхні результати засвідчили схвалення переважною більшістю закарпатських українців курсу Кабінету міністрів Карпатської України Августина Волошина на утвердження національної державності.

Українці всього світу стежили за виборами до Сойму, чекаючи позитивних результатів. Канадські українці в телеграмі на ім'я А. Волошина писали: «Просимо уряд Карпатської України передати нашим братам привіт. У неділю 12 ц.м. очі 500 тисяч українців Канади звернені на Вас, брати і сестри з Карпатської України». Очевидець писав, що «результат недільних виборів... був так надзвичайно успішний і для українського народу та українців взагалі корисний, що заскочив своєю несподіванкою не тільки ворогів, але і приятелів Карпатської України»⁴.

Августин Волошин, як годиться, першим подякував українському народу Закарпаття у зверненні «Солодкий мій народ!»: «Твоя щира поведінка при виборах до першого Твого сойму доказує Твою політичну зрілість, доказує, що Ти зумів у собі витворити не лиш велику національну свідомість, але й солідарність щирої любови один до одного, брата до брата, порозумів наші спільні інтереси... Особливо тішить мене те, що наша дорога була правильна і ми тою дорогою ідемо далі, щоб вибудувати культурну, господарську і політичну самостійність для блага нашого народу, у згоді з нашими слов'янськими братами чехами і словаками у спільній федерації»⁵. У зверненні «Громадяни Карпатської України», опублікованій 2 березня 1939 р. в газеті «Нова свобода», Августин Волошин закликав: «Довіряйте своїй владі та її представникам в державних та самоуправних урядах. Поможіть їм, щоб могли працювати добре та для Вас»⁶.

*Наш веселий гомін-спів най несеється в Київ – Львів.
Карпатська Україна, 22 січня 1939 року. <https://zakarpattya.net.ua/>*

На жаль, у порівнянні з успішними наслідками політичної діяльності уряду А. Волошина, значно скромнішими були результати його господарської праці. Вкрай бідні економічні ресурси й обмежені господарські можливості мав автономний край після приєднання найбільш розвинутої в економічному відношенні частини Закарпаття до Угорщини. Постійний дефіцит бюджету Карпатської України, негативний вплив цілої низки зовнішніх факторів, пріоритетна

¹ Див.: Магочій П.Р. Названа праця. С. 147; Вереш М. М. Карпатська Україна 1938-1939. Т.ІІ. С. 92.

² Див.: Нариси історії Закарпаття. Т.ІІ. С. 313; Болдижар М. Закарпаття між двома світовими війнами. Ч. 1. С. 127.

³ Див.: Магочій П. Р. Формування національної самосвідомості: Підкарпатська Русь (1848-1948). Ужгород, 1994. С. 147; Вереш М.М.

Карпатська Україна 1938-1930 років. Т.2. С. 92; Кульчицький С. В. Україна між двома війнами (1921-1939 рр.). К., 1999. С. 316.

⁴ Росоха С. Сойм Карпатської України. С.49.

⁵ Там само.

⁶ Волошин А. Громадяни Карпатської України. *Нова свобода*. 1939. 3 березня.

увага до політичних питань, боротьба з «ворогами української нації» – все це завадило урядові серйозно зайнятися соціально-економічними та культурними проблемами краю.

Щоправда, планів і намірів у цьому напрямку було чимало. Наприклад, Українська народна рада в Хусті видала 19 листопада 1938 р. «Маніфест до українського народу», в якому були накреслені головні пункти господарської програми уряду А. Волошина. На перший план висувалися: проведення земельної реформи, розвиток хліборобства й виноградарства, піднесення тваринництва й молочарства. Проте найголовніше завдання полягало в тому, щоби забезпечити місцеве населення продуктами харчування. Річ у тім, що ціни на продукти постійно підвищувалися, хоча заробітна плата залишалася без змін. Щоби запобігти голоду, особливо в гірських районах, автономний уряд пішов на скасування деяких податків. У лютому 1939 р. на його вимогу міністерство господарства ЧСР додатково виділило 300 тис. крон для надання допомоги найбіднішому населенню краю. Тоді ж уряд Карпатської України «призначив і півмільйона корон на харчеву акцію бідних дітей».

Однак разові допомогіві заходи не могли суттєво поліпшити становище. Неспроможний вирішити цю проблему власними силами, А. Волошин змушений був шукати допомоги за кордоном. Почалися поставки кукурудзи з Румунії, розглядалося питання про обмін закарпатського лісу й солі на зерно з урядами Німеччини й Угорщини. Водночас проводилась певна робота щодо поліпшення страхування й пенсійного забезпечення населення: в Хусті, зокрема, було створено Краєвий уряд робітничого забезпечення.

Уже з перших днів своєї діяльності автономний уряд Волошина зіткнувся ще з однією складною проблемою – безробіттям. Кількість безробітних постійно збільшувалась за рахунок галичан, що нелегально переходили польсько-чеський кордон, втікачів із території, окупованої Угорщиною, а також через припинення окремих видів робіт. Одночасно відбувалась еміграція закарпатців у пошуках роботи за кордоном. З метою поліпшення становища свого населення уряд Карпатської України в січні 1939 р. розпочав переговори з урядами Німеччини, Чехо-Словаччини й деяких інших країн про можливість для закарпатців виїжджати на заробітки до їхніх країн. Така домовленість була досягнута, і кільком групам робітників вдалося поїхати на сезонні роботи до Німеччини та Чехо-Словаччини, хоча це не зняло хронічної для Закарпаття проблеми безробіття⁷.

Основним багатством Закарпаття залишався ліс, і тому уряд робив активні спроби щодо реорганізації

та централізації лісового господарства, проведення його націоналізації. У січні 1939 р., після створення єдиної дирекції лісів у Буштині, розгорнулися великі роботи в державних лісах: було прокладено кілька транспортних середників, почалося будівництво нових комунікацій, залізничних і автомобільних доріг, пошук нових ринків збуту та можливостей залучення іноземного капіталу тощо. В результаті ситуація в лісовому господарстві поступово стабілізувалась. Прибутковою галуззю промисловості краю залишалось добування солі. Певні позитивні зрушення відбулися в хімічній (досить успішно працювало 5 фабрик) та харчовій промисловості краю. Уряд Карпатської України розробив програму електрифікації країни, для здійснення якої було організовано товариство «Карпатські Електровні», значну увагу приділяв розвиткові пошти і зв'язку, розробці корисних копалин та мінеральних джерел, робив певні спроби поліпшення жалюгідного становища в медичному обслуговуванні населення, надавав перспективного значення для краю розвиткові туризму тощо.

Деякі конкретні заходи були втілені в життя в галузі освіти. Зокрема, уряд А. Волошина став домагатися

Січова гостиниця в якій містилася штаб-квартира Карпатської Січі. Надпис на плакаті: «22 січня – свято боротьби за Українську Самостійну Соборну Державу»
<https://zakarpattya.net.ua/>

запровадження в усіх школах, державних та інших установах обов'язкової української мови. Одночасно розширилася мережа українських шкіл: були відкриті гімназії з українською мовою навчання в Білках, Рахові та Ракошині, понад 50 нових міських та сільських народних шкіл. Активну діяльність на освітянській ниві здійснювало, наприклад, товариство «Учительська громада», членами якого було близько 2 тис. представників нової української учительської генерації, і лави якого постійно поповнювалися, зокрема за рахунок вчительських кадрів із Галичини.

(Далі буде)

⁷ Вереш М. Карпатська Україна і Німеччина (1938-1939). Ужгород, 1996. С.10-12.

Алла АНТОФІЙЧУК

РІЗДВЯНА ЛИСТІВКА ЯК МОВНО-КУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН І ПЕДАГОГІЧНИЙ РЕСУРС СУЧАСНОЇ ШКОЛИ

Листівка (поштівка, вітальна картка, кореспонденційна картка) – це невелика за обсягом, проте напрочуд містка форма письмової комунікації. Упродовж XX століття різдвяні та новорічні листівки формували своєрідний культурний канон приватної святкової кореспонденції, віддзеркалювали традиції, етичні норми спілкування, емоційні зв'язки між людьми та унікальність індивідуального жесту. Для українських родин листівка була виявом святкового привітання, формою теплих міжособистісних стосунків. Її дарували особисто, передавали з рук у руки, привозили з подорожей або надсилали поштою. На зворотному боці обов'язково розміщували персоналізований текст: звертання, побажання, вдячність або знакова згадка про спільний досвід. Саме тому листівка сприймалася як «подарунок художньої мініатюри», як матеріальна частинка уваги, що залишала після себе емоційну присутність адресанта.

Цінні листівки зберігали в родинних альбомах, ставили в рамки чи передавалися з покоління в покоління як доказ шанобливого ставлення, подяки або дружби. У цьому жесті прочитується і символічний вимір: листівка перетворювалася на артефакт пам'яті – мистецький предмет, частинку емоційної історії родини, що супроводжував людину роками. З цієї традиції постає сьогоднішня педагогічна потреба повернути учневі практику оформленого письмового висловлення: листівка стає не ретроатрибутом, а засобом формування емоційної, мовленнєвої та культурної компетентності.

Педагогічна цінність листівки полягає насамперед у її структурній завершеності. У тексті обов'язково повинні бути формули звертання, привітання або побажання, особистий змістовий компонент та підпис. Саме така модель формує у школярів розуміння комунікативної структури тексту. Учні поступово усвідомлюють, що ввічливе звертання – це не факультативний елемент, а обов'язкова стилістично-етикетна компонента.

У традиційних різдвяних листівках часто використовують звернення: «Дорога пані Олено!»; «Шановна родино!»; «Любий друже!» та ін. Такі форми є природним середовищем етикетної лексики та водночас репрезентантами культури родинного та

соціального спілкування. Розгорнуті побажальні конструкції (наприклад: «щиро вітаю з Різдвом Христовим»; «хай у Вашому домі панує мир і злагода»; «хай рік буде світлим та успішним») задають інтонацію теплої, вираженої, коректної комунікації. Учителю може використовувати такий мовний матеріал для побудови глосарію привітальних формул і звертань, який стане базою для письмових робіт учнів.

Листівка, як артефакт святкування, акумулює образи, смисли й символічні константи. На багатьох старовинних українських різдвяних листівках зображено свічки, колядників, вертепні сцени, янголів, дідух, хатній інтер'єр з вишиваними рушниками. Ці візуальні маркери виконують культурно-пізнавальну функцію: учні розшифровують їхні значення, опановуючи символіку свята.

Таке занурення у традиційний образний ряд є ключовим для розвитку наративної пам'яті. Листівка допомагає учневі відчувати, що Різдво для українців – це ціла система культурних кодів, що включає сімейні практики, мовні формули, асоціативні образи. Робота з автентичними або відтвореними зразками сприяє оформленню «святкового словника»: *дідух, кутя, щедрування, різдвяна зірка* тощо.

Особистий жест уваги – це ключове поняття, що об'єднує традиційну й сучасну комунікацію. Листівка передбачає час, зосередженість, відповідальність за слово: це не миттєва реакція, а свідомий комунікаційний акт. У цифрову добу, коли привітання зводиться до короткого повідомлення або набору емоцій, листівка повертає суб'єктність мовленнєвому акту. Педагогічно це зчитуємо як виховання емоційно-мовленнєвої культури: школярі вчаться не просто констатувати привітання, а адресувати його. Формулювання «дякую за підтримку», «пам'ятаю про Вас», «зичу миру та сили Вашій родині» слугують способом соціального визнання іншої людини. Саме тут розгортається виховний потенціал листівки – вона розвиває емпатію, здатність проявити увагу, сформулювати доброзичливий жест у письмі.

Листівка – надзвичайно практична форма роботи; її можна використати в міжпредметних зв'язках (мови, літератури, культури, історії), у виховних заходах, у формуванні громадянської компетентності.

Серед ефективних форм роботи визначимо такі:

- порівняння автентичних листівок різних років;
- колективне укладання тематичного словника;
- створення листівки-подяки (вчителів, батькам, громаді);
- дослідження стилістичних відмінностей офіційного та неофіційного привітання;
- укладання мінігосарію побажальних дієслів і звертань;
- реалізація «поштового проєкту» між класами.

Найефективнішою вважаємо практику написання оригінального привітання конкретній особі. Учень повинен обрати адресата, визначити зміст привітання, зрозуміти мотивацію звертання та сформулювати завершальний підпис.

Запропонований нижче комплекс вправ і завдань допоможе вчителю реалізувати описані підходи в навчально-виховному процесі.

Вправа «Звертання та емоційний реєстр»

Учитель пропонує учням різні варіанти звертань (офіційних і неофіційних) та формул святкового привітання. Завдання учнів:

- 1) розподілити звертання на стилістичні групи (офіційні / дружні / родинні);
- 2) підібрати до кожного звертання відповідний підпис і побажання;
- 3) скласти 2 варіанти привітання: офіційне та інтимно-особисте.

Приклад:

«Шановна родинно...» – «З найщирішими побажаннями миру та гараздів...»; «Любий друже...» – «Бажаю світлого і радісного свята...».

Вправа «Зміни роль і стиль»

Завдання учнів: написати коротке привітання одній людині, а потім трансформувати його під інший статус адресата:

- 1) привітання вчителю → привітання однокласнику;
- 2) привітання бабусі → привітання колезі по гуртку;
- 3) привітання сім'ї друга → привітання у громадському просторі.

Аналітична вправа «Мікротекст листівки»

Учитель пропонує учням фрагмент автентичного привітання. Завдання учнів:

- 1) визначити ядро висловлення (хто кому, навіщо і чого бажає);
- 2) переписати той самий зміст у формі ультракороткого повідомлення;

В. Залуцький «Традиційне різьблення у карпатському регіоні». Різдвяна листівка.

В. Беднарський «З Різдом Святим! З Новим Роком!». Листівка.

<https://spadok.org.ua/>

- 3) порівняти втрати: які елементи зникають у процесі скорочення тексту.

Рефлексивні запитання:

- Чи зберігається адресність?
- Чи залишається теплий тон?

Проект «Глосарій Різдва»

Учні складають різдвяний мінісловник. Пізніше цей словник учні використовують у власних листівках.

Творча робота «Генеалогія листівки»

Учні збирають 1–2 родинні вітальні картки (фото чи цифрова копія).

Завдання учнів:

- 1) відтворити історію адресанта (хто, кому, яке свято);
- 2) записати емоційний коментар до листівки;
- 3) виготовити сучасний варіант у стилі того ж привітання.

Вправа «Один текст – різні композиції»

Учитель пропонує побажання (наприклад: «Хай у Вашому домі панує мир і радість»). Учні оформлюють його у різний спосіб:

- 1) як листівку;
- 2) як SMS;
- 3) як публічний пост (Instagram/FB);
- 4) як усне привітання.

«Музей листівок» (групове завдання)

Групи учнів створюють виставку (реальну чи цифрову). Сектори експозиції:

- 1) «Традиційні образи»;
- 2) «Сучасні інтерпретації»;
- 3) «Побажання-жанри» (короткі, образні, метафоризовані);
- 4) Кожна листівка має картку опису (2–3 речення).

(Продовження на 32 с.)

Оліпія ІВАНІЧУК**БЛАКИТЬ ТВОЇХ ОЧЕЙ**

Коли між чотирма стінами
Мене обіймає тиша,
Що без жалю ламає
Пороги слуху, –

Коли на чорному екрані
Не з'являється
Бажаний образ,

Коли страх, озброєний
Гострими мечами,
Підкрадається обережно
До хребта, –

Коли свідомо чекаю,
Що нічого не станеться,
Коли кличу безголосо
Блакить очей твоїх
І білі лілії сміху твого, –

Тоді приходить мить,
Що проганяє
Оглушливу тишу,
Страх і темряву.

Мить, коли в душі з'являється
Надія:
Що ще зможу бачити
Блакить маминих очей,
Що ще жива,
Що прийде додому...

Лише – нема віри нікому,
Тільки Богові святому.

ШАНУЙМО ГЕРОЇВ

Шануймо героїв,
Любих, безсмертних, –
Даруймо їм квіти
Весняні – з пахощами прозорими,
Літні – з ароматом сонячним,
Осінні – з духом сповнення,

Зимові – білі й чисті,
Як наречені у вінцях снігу.
Шануймо героїв –
Бо їхня жертва
Дає нам право жити.

НЕЗНАЙОМОМУ ГЕРОЄВІ

Квітку прийми від мене, герою,
І добре слово,
і шану мою –
За справи твої відчайдушні,
За юні літа, що згубив у бою.

Та ти живеш у серці моїм,
У материнських сльозах
і молитвах,
У дівочих серцях і думках, –
Вічно житимеш, любий герою!

Ніколи не забудемо
твою молодість,
Твою мужність і віру святу.

РІЗДВЯНА ЛИСТІВКА ЯК МОВНО-КУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН І ПЕДАГОГІЧНИЙ РЕСУРС СУЧАСНОЇ ШКОЛИ

(Продовження з 31 с.)

Запропоновані вправи, по-перше, формують навичку письма, а по-друге, повертають учням глибинний сенс комунікації: не «надіслати», а звернутися; не «відмітити свято», а створити емоційну присутність.

У сучасному освітньому контексті важливо не протиставляти паперову листівку й цифрове повідомлення, а інтегрувати їх. Листівка від руки може стати первинним матеріалом, який потім трансформується у цифровий формат: учні фотографують або сканують її, надсилають електронною поштою або розміщують у шкільному віртуальному архіві привітань. У такий спосіб створюється історія класу, що може супроводжувати учнів упродовж кількох років навчання.

Візуальна презентація листівок формує у школярів естетичне відчуття слова: текст повинен бути охайно оформленим, містити мовну і графічну культуру, а також відповідати адресатові. Власне, листівка стає передтечею цифрової повідомлюваності з персональною якістю змісту: учень не просто натискає

кнопку «відправити», а створює текстову мініінсталяцію про цінність іншої людини.

Удобускорочених комунікацій і стандартизованих привітань листівка зберігає глибину мовного жесту. Вона залишає слід у пам'яті, підсилює довіру, формує відчуття присутності людини через слово. Учнівська листівка, навіть якщо її виконують у межах навчального завдання, стає актом втіленої подяки, мотивованої думки та емоційного запам'ятовування.

Педагогічний ефект листівки полягає у трьох вимірах:

- ✧ мовному – формування мовленнєвої ввічливості, стилістичної диференціації, структурної чіткості;
- ✧ культурному – засвоєння символів свята, родинних практик, традиційних форм побажання;
- ✧ емоційному – розвиток емпатії, особистісної адресності та відповідальності за висловлення.

Отже, традиційна різдвяна листівка (презентуючи уже до певної міри архаїчну форму комунікації) слугує повноцінним дидактичним інструментом сучасної школи, що виконує одночасно мовленнєву, виховну та культурно-пізнавальну функції.

Степан ТРАЙСТА

СЛОВО І КРАЙ: ТРАЙСТА ОЧИМА МАР'ЯНИ ВОТЬКАНИЧ

На XIII Міжнародному симпозіумі «Румунсько-Українські Відносини. Історія та Сучасність», організованому Сатумарською філією СУР, який відбувся 28–29 листопада в Повітовому музеї та Музеї мистецтв Сату Маре, на секції «Освіта, мова та література» Мар'яна Вотьканич, доцентка Ужгородського національного університету, представила написану нею монографію під назвою «Прозаїк із гуцульською душею: світ творчості Михайла Гафії Трайсти».

У монографії авторка пропонує цілісне дослідження прозової творчості Михайла Гафії Трайсти – одного з найпомітніших сучасних українських письменників Румунії. Вона розглядає його спадщину в контексті розвитку української літератури Румунії, яка активізувалася у другій половині XX століття завдяки формуванню українських освітніх закладів, діяльності видавництва «Критеріон» та активності громадських організацій. Авторка окреслює життєвий і творчий шлях письменника, який поєднує ролі прозаїка, перекладача, ілюстратора, редактора та журналіста, ставши важливим діячем українського культурного життя за кордоном.

Дослідження показує, що художній світ прози Трайсти формується на основі глибокого ментального зв'язку з рідним краєм, де органічно переплітаються верховинські традиції, фольклорна образність, міфопоетичні уявлення, морально-етичні моделі та психологічні коди. У малих прозових формах Трайста поєднує реалістичну увагу до побуту з психологічною заглибленою та драматизмом межових ситуацій, пов'язаних із злочином, помстою та духовними випробуваннями, які ставлять людину перед питаннями вини, відповідальності та добра і зла.

Авторка звертає увагу на готичні та містичні твори Трайсти, де він використовує українські та румунські фольклорні мотиви, біблійні алюзії та світові міфологічні архетипи, створюючи атмосферу, у якій межа між реальністю та видінням стає нестійкою,

а психологія персонажів набуває оніричного забарвлення. Вона також аналізує гумористично-сатиричну прозу автора, де комізм виникає з побутових конфліктів, мовної гри, гіперболи та традицій народної сміхової культури, виконуючи водночас етнокультурну функцію.

Особливу увагу авторка приділяє дитячій літературі Трайсти, де письменник поєднує фольклорну традицію, динамічні сюжети, дидактичність і націо-

нально-патріотичне звучання. Вона підкреслює, що автобіографічність і персоніфікація власного досвіду присутні у більшості його творів, формуючи характерний ідіостиль і створюючи атмосферу рідної Мараморощини.

Авторка досліджує наративну структуру прози Трайсти, яка поєднує різні форми оповіді – від всезнаючого наратора до автобіографічного голосу, що дозволяє глибоко проникати у внутрішній світ персонажів. Вона доходить висновку, що художній світ письменника синтезує традиції й новаторство, реалізм і постмодерністські прийоми, етнографічну точність і психологічну глибину, готичність і гумористичну стихію, автобіографізм і жанрову сміливість.

Монографія демонструє, що проза Михайла Гафії Трайсти є вагомим складовим сучасної української літератури Румунії, репрезентує багатство українського слова за кордоном і потребує подальшого різноаспектного наукового осмислення.

Лариса Міхаєла ТРАЙСТА-ІСПАС

КРІЗЬ СУМ І БІЛЬ

Щоб не впасти в небо

Щоб не впасти в небо,
тримаюсь за траву,
що зростає мов спогад
під ногами моїми.

З цієї трави
вишию для Бога сорочку –
ніби оберіг,
ніби дотик землі
до Його безмежності.

Кожна стеблина – нитка,
кожна квітка – вузлик на серці,
щоб не впасти в небо,
тримаюсь руками й душею
за цю зелену плоть землі.

І Бог, мов дитя,
одягне сорочку зі трави,
і я, тримаючись,
знаю: в небі ще можна стояти,
якщо в руках земля.

Я обнімаю осінь

Я обнімаю осінь,
наче плащ тонкий, різнобарвний,
пошитий нитками моїх днів,
де кожна нитка — тремтіння пальців,
а кожен колір — твій погляд,
який більше не знайду.

Листя шурхотить під ногами,
мов слова, яких не сміла сказати,
і вітер грає з моїм волоссям,
нагадуючи про твою відсутність
і про тиху зраду, що сидить у грудях.

Кожна складка плаща — згаслий дотик,
кожен шов — сльоза, що застигла на руці.
Я чую тебе у порожньому повітрі,
і одночасно знаю,
що тебе вже ніколи не буде поруч.

Я йду в цій осені,
і плащ обтягує плечі,
наче пам'ять, що не відпускає.
Моє серце тремтить у шелесті листя,
і я дозволяю собі відчувати —
любов, що згоріла,
і сум, що світитиметься тихим багаттям.

На перелаз, куди місяченько кидає світло...

На перелаз, куди місяченько кидає світло,
ступає нога московська, важка, як ніч.
Земля стискає коріння,
а вітер шепоче над лісом:
«Хто йде? Хто йде?»

Галя йде з коромислом до криниці,
кожен крок — як стукіт серця.
Криниця мовчить, вода спить під землею,
бо соловейко у гаю не співає,
а зозулі голос загубився серед листя.

Калина похилилася в лузі,
гілля тремтить від страху,
бо гармати московські рвуть тишу,
і небо плаче металом,
а земля стискає сльози.

Та настане час,
коли місяченько знову засвітить на перелаз,
і день розкриє свої крила,
і зорі заспівають мовчазні пісні.

Зозуля закує у лісі,
соловейко тьохне у гаю,
калина підніме гілля до неба,
і криниця розіллє воду, як сміх.

І Україна розквітне,
як молитва, що довго мовчала,
як світло, що не зникає,
як серце, що пам'ятає своє.

Стихнуть гармати,
замовкнуть страхи,
і правда повернеться на землю.
Україна стане вільною,
назавжди.

Михайло Гафія ТРАЙСТА

ЧАРІВНИЙ РУШНИК

(ОПОВІДАННЯ)

Баю, баю – вишиваю,
Всіх ворогів проклинаю...

Давно було повно ворожіль, чародій, лиходій, босоркань та усякої нехари.

Правда одні допомагали людям, а інші... боронь Боже!

Жили собі три сестри: Марія, Анна та Василина. Багато про їхнє життя вам не розкажу, бо й сам не знаю. Знаю тільки, що Марію звали – Медяниха, Анну – Росолиха, А Василину – Перчиха.

Марія, тобто Медяниха, була моєю бабусею, але вона зникла безвісти, ще до мого народження, та я зустрічався з нею у «великій хижі», тобто у кімнаті для гостей, яку мати відкривала щонеділі, щоб переодягнутися у святковий одяг, перед тим, як вирушити до церкви. Ми з мамою, бо батько заходив до церкви, знімав капелюха, чемно хрестився три рази, купував три свічки: одну для Господа Бога, Ісуса Христа та Пресв'ятої Богородиці, іншу запалював за його та мамине здоров'я, при чому спогадував: «Зглянь, Господи, та змилуйся і над юпетником!», тобто наді мною, а третю свічку запалював за «душі померших», і на його списку знаходилися й сестри Медяниха, Росолиха та Перчиха, тобто його мати Марія та тітки Анна з Василиною.

Кінчаючи оцей щонедільний ритуал, батько стояв неповорнуто перед церквою добрих десять хвилин, хрестився знову, клав капелюха на голову і прямував до корчми Василя Красенького, якого звали у селі «Джіку», і, відчиняючи двері промовляв:

– Служба би 'го побила із попом, яку довгу службу держить, ану, налий бляшку¹ «Цуйки битрини»!

Повертаючись із церкви додому, ми з мамою забирали батька з корчми. Бувало десь-колись він відмовлявся:

– Йди, йди, жоно, бо я маю одну оруду з одним чоловіком.

– Ходи, ходи, газдо, поорудуєш дома, я тобі афинянки дам, вона найліпша від дурної цуйки, – посміхалася хитро мати.

Почувши про афинянку, батько моргав вусом і рушав у слід за нами додому, де на нас чекали в печі голубці з кукурудзяною кашою та грибами, курячий суп та варена курка – страви, які мати готувала кожної суботи.

Мати переодягалась швиденько і починала варити мамалигу. Потім ми спокійно, по-християнськи полудникали, після чого батько лягав припочити, а мати читала

«Савтерію», чи інші молитовні книги. У нас була навіть величезна товста, столова «Білія».

У великій хижі відбувалися св'яткові події. Взимку мати три рази розігрівала її: три дні на Різдво Христове, коли приходили колядники, на Новий гуд, коли приходили віншувальники, та на Одорщі, коли приходив священник святити дім, та куми на гостину, бо мама було Одотя, а батько хоча Іван, святкував свій день влітку, на Івандель, бо в літку приємніше.

Також велика хижа була відкритою три дні на Великдень, коли на столі стояв гарний великодний кошик із паскою, шовдором², крашанками, сиром, ковбаскою та кручениками з горіхами та маком. А ще відкривала мати велику хижу, коли був храм на Коштели, на Велику Богородицю, бо тоді до нас приходив Йовжі Главацький з Марікою, які жили у Полянні Вішовельській, і переходив через Обчину, щоб добратись до нас, йому було треба йти добрих чотири, або й п'ять годин.

Я дуже любив заходити у велику хижу, бо там все було якесь таємне, святкове, загадкове...

Двері пофарбовані «голубим фірнадзом»³, зі шістьма маленькими «учками»⁴, прикритими плетеним фіраночком, з двома маленькими круглолицими, з круглими черевками та товстими ніжками ангеликами, які здавалось, що стоять на варті, щоб не зайшов будь-хто до великої хижі – святої святих! Над дверима висіли теж виплетені шторики, наче величезні зуби білої пили, і на кожному зі зубів чатував виплетений зайчик, готовий шубовснутись у зелений «подишур»⁵, що висів над «шпором»⁶.

Хоча великий мідяний ключ висів на «гвозді»⁷, забитому в одвірку, я рідко знімав його, щоб заходити до великої хижі, хіба тоді, коли батько з матір'ю йшли на весілля, на хрестини, на якусь гостину, чи на оприведя. Тоді я знімав ключ, відкривав двері й заходив до великої хижі, бо там до мене приходила бабуся Марія Медяниха.

Підлога у великій хижі була вкрита ряндухами-доріжками, виплетеними зі шматків порваного старого одягу, поверх ряндухів серед кімнати лежав великий вовняний покривець з «черленими ружами».

Біля дверей з правого боку стояв «шіфон»⁸, пофарбований зеленим фірнадзом, а на ньому лежали гарно складені виткані з бавовни верети та вовняні покривці, а також джерги, пухнасті, чорно-білі чи з ружами та маками.

(Продовження на 36 с.)

¹ Бляшка – сто грам.

² Шовдор – свянча нога.

³ Голубий фірнадз – синя фарба до дерева.

⁴ Учка – віконечка.

⁵ Подишур – мисник.

⁶ Шпор – грубка.

⁷ Гвізд – цв'ях.

⁸ Шіфон – шафа.

ЧАРІВНИЙ РУШНИК

(Продовження з 35 с.)

У нас не було грядки з одягом, як у нашої сусідки тети Станихи, тому весь святковий одяг: батькові холошні, товсті військові «надраги»⁹, які вдягав зимою та дві пари з тонкої «штофи»¹⁰, три вишиті рускі сорочки, два вовняні «светри», «реклик»¹¹, «кобат»¹² з «пинури»¹³, шапка та дві зелені крисані...

Мати мала одягу більше від батька, а також від усіх наших сусідок, які через це заздрили їй. Мала три сукні «нямискі»¹⁴, дві «тергалки»¹⁵ і одну сукню панську зі «штофи», також окрім трьох руских вишитих сорочок, мала аж п'ять «блузів»¹⁶, один навіть у «рішкашу»¹⁷, який у селі носила тільки Одотя Штефанова, дружина Василя Штефана, що тримав корчму за потоком. Також мала два «реклики», один «кобат» та вовняну «іргу»¹⁸, яку батько купив їй у Сукмарі¹⁹. Іргей теж мало хто мав у селі.

У мене, дев'ятирічного легініща, теж був свій одяг святковий, окрім «уніформи»²⁰ в якій я ходив до школи, яка зазвичай висіла у сінях на вішаку. У мене були рускі гачі, сорочечка та «рекличок». А також і панські «гузондраги»²¹, кілька купованих «льольок»²², білий «балонзайчик»²³ та товстий «палтончик»²⁴, а ще мав я заячу шапку, через яку мене ледь не застрелив лісник Магас. Я катався на санчатах, а йому здалось, що то з-за пагорба біжить заєць і вистрілив в мою шапку. Три «шрьоти»²⁵ змели мені шапку з голови, я переляканий втік додому, а бідний лісник зістався з дірв'яною шапкою, яку приніс до нас до дому.

— Іва', я трохи не застрелив твого пасемка, — сказав переляканий Магас. — Хлопець катався на санчатах, а я з-поза пагорбка, побачив шапку і «б-бах!» у зайця. Господи, добре, що м попав тільки у шапку, а то...

— Не переживайте, Магасе, лихий «піняз»²⁶ не пропаде, — підморгнув батько Магасу, добуваючи з «креденця»²⁷ пляшку з «деренівкою»²⁸, яку Магас дуже любив.

Щоб відшкодувати діраву шапку, Магас дав батькові три великі смереки із Ялинки Урстиної.

— По смереці за кожну «шрьоту», — пожартував Магас.

— Жаль, що не попало бодай п'ять, — пожартував і собі батько.

«Щоб відшкодувати шапку!». Ніби мене й не було в цій історії, в цьому трафунку. Правда, пізніше, коли я зустрічався з Магасом, він завжди давав мені три, або навіть і п'ять леїв:

— Бери, Іванку, не соромся, вуйко тебе любить!

Спочатку я соромився, а опісля брав і купував пачку цигарків «Націонале», яку дарував старому Гирькові —

єдиному моєму другові, який робив мені всякі дерев'яні іграшки, та розказував всякі страхиття, що волосся ставало дибом, а ще мені зіставалось на цукерки «студене»²⁹, чи пляшку соку.

Бувало, мати знаходила в моїх кишенях декілька «банів»³⁰ і перелякано питала:

— Іванку звідки в тебе «бані»? Не би ти крав звідкись, не дай Боже.

Одного разу, на Святу Неділю, коли отець Хортик мирував християн під церквою, почало накрапати, і священник почав «підганяти» християн:

— Скоріш, жінки Божі, скоріше, бо змокнемо під стріхою.

А жінки розв'язували вузлики хустинок, де тримали «бані», щоб кинути у «буфту»³¹.

— Пане наміснику! Зачекайте, най порозв'яжемо хустки, бо там «бані»!

— Залиште бані, жони добрі, «є бані», «не є бані» ходіть мируватись!

Про Хортикові «бані» довгий час люди споминали в селі.

А тепер повернімся до нашого «шіфону», про який я вам говорив. Хоча мав дві пари дверей, але в середині не був розділений на дві половини, а мав три полицки, від одної стінки до іншої.

Внизу під нижньою полицкою стояло взуття: батькові військові чоботи, які обмінював за корчажку горілки та колесо із воза, яке йому дав Косован, за те що покосив йому Чорніївський Грунь. Батько хотів викопати колодязь і поставити дерев'яні обрубини та бляшаний дашок із бляшаним когутом, який мав крутитись за вітром і кукурікати на всі чотири сторони світу. Колодязь мав замінити криницю-теплицю, в якій літком була вода холодна, а зимою не мерзла, але та криниця знаходилась на межі нашого городу, Косованової толоки та Скотарикової ниви.

Косован погодився копати колодязь, але Скотар ні чути не хотів.

— Ти Іва' здурів? Тут стояла криниця відколи світ-світом — від діда прадіда, а тобі ні сіло, ні впало — приснився колодязь.

— Ай бо, вуйку Скотар, вода буде найчистішою та найсвіжішою в колодязі, ніж у криниці. І листя не падатиме.

— Залиш, чоловіче, криницю, як її наші предки викопали, чи хочеш, аби ходили по «ампичуїрю»³²! Абе-с копав колодязь тебе рубати калину, а я такого недопущу ніколи!

— Дивись на старого! — сердився батько. — Йому жаль калини, що даремно робить тінь на землі.

⁹ Надраги — штани.

¹⁰ Штофа — тканина.

¹¹ Реклик — домоткана вовняна жилетка.

¹² Кобат — сардак.

¹³ Пинура — домоткане вовняне полотно.

¹⁴ Нямиска — ківтчаста сукня, або хустина.

¹⁵ Тергал — махрова тканина.

¹⁶ Блаз — блузка.

¹⁷ Рішкаша — рис.

¹⁸ Ірга — кожух з овечої шкіри.

¹⁹ Сукмар — Сату Маре (місто).

²⁰ Уніформа — форма (шкільна, військова і т.д.).

²¹ Гузондраги — штани на підтяжках.

²² Льолька — сорочечка.

²³ Балонзайчик — тонка курточка.

²⁴ Палтон — пальто.

²⁵ Шрьота — шротинка.

²⁶ Піняз — гріш.

²⁷ Креденц — буфет для посуду.

²⁸ Горілка з дерену (кизилу).

²⁹ Студене — морозиво.

³⁰ Бані — дрібні гроші.

³¹ Буфта — ящик для пожертвувань.

³² Ампицуйре — сілький суд.

Правда, у нашому селі ніхто не збирав плоди калини, ніхто не їв її ягоди, окрім сарого Скотарика, який колись був на «Окраїні» і видів, як «окраїнці» бережуть калину, бо то справжні ліки для чоловіка, від простуди, кровотечі та хвороби легень, не є найліпших ліків від калини, але помагає і на «отрунок»³³, печінку та й на туберкульоз. Скотарик сушив кетяги калини і зимою варив чай з них, а ще робив калинівку – горілку настояну на ягодах калини.

Були й такі, що вважали калину отруйною і сміялись зі Скотаря, а він з них, «бо що знають прості селяни, а він був в «Окраїні», в «Мадярії»³⁴ і навіть в Констанці був та бачив Чорне море. Також Скотарик збирав у лісу таких грибів, що їх ніхто в селі не їв, а весною пив березовий сік.

«Їсть та п'є всяку гидоту Скотарик, наїється та нап'єся в одинь день, що лиш сира земля йому допоможе!» – бідалися люди.

«То моя жура!» – відповідав Скотарик.

І ось так батькові не пригодилося колесо, але зате мав нові шкірянні військові чоботи.

Батько, ще мав і шкіряні постолі та гумові чоботи «Агріпа».

Мати постолів не хотіла взувати, але зате мала аж дві пари лакованих топанків, біля них стояли і мої черевики та чобітки.

На другій полиці, за одягом, знаходилася батькова дерев'яна, «політерована»³⁵ скринька, на якій Пейтер «бачі»³⁶ вирізьбив різні візерунки. Скринька закривалася на замок, але батько не замикав її. «Шіфон» теж Пейтер змайстрував, так само і «креденц», той, що у сінях, а решту меблів зробив вуйко Тончі із Пішіторі, а вікна та двері зробив Василь Андрашук із «кодришора».³⁷ У скринці, яка завжди приваблювала мене, батько тримав гроші, різні документи та контракти на землю, яку він купив від жида Вольфа Тамбура із Шушмана.

Біля «шіфона» під вікном, стояла довга лава для сидіння, а далі за нею, під другою стіною, навпроти дверей, теж під вікном стояла інша лава, обидві «уфірназовані» зеленим «фірназом» і застелені ряндухами. Перед цією лавою стояв стіл, застелений вишитою скатертиною, на столі вічно стояв вазон зі штучними пласмасовими квітами.

Далі, на правій стороні хати стояла постіль, теж зеленого кольору, застелена джергою, верх якої лежала «дуньга»³⁸ із пір'я яке купив батько у «швагів»³⁹ із Коштеля.

«Три дні єм утратив, ходячи за гусячим пір'ям, але такої дуньги май рар»⁴⁰!», – хвадився батько всім. Дуньга лежала складена біля стіни, вкрита гарним тонким тканим покривцем, а біля неї дві великі парни, та чотири малі парночки у вишитих парнянках.

Ліжка мати розстелювала тільки на Велику Богородицю, коли до нас приходив вуйко Пейтер Главацьки із тіткою Марікою.

Біля ліжка, коло «шпора», який був з правого боку біля дверей, стояла зелена скриня, в якій ми тримали дрова.

Стіни у великій хаті були зеленого кольору «угенгеровані генгером»⁴¹ з дрібними косичками, такий генгер в селі мав тільки Сателіт, як звали вуйка Рускована за його спритність «генгерувати» стіни. Також вуйко Рускован вмів малювати прямі лінійки попід «плафоном»⁴², а також малював пальцями, намоченими у фарбу, різні квітки та оленики в кутах кімнати під «плафоном».

На стінах висіли австрійські «танджори»⁴³ – вироби славнозвісної фабрики „Granit”, а з-поза кожного з них висів по обидва боки рушничок. Дванадцять «танджору», кожний зі своїм рушничком.

Також на стіні висіли три образи: «Святе сімейство» – Йосип, Богородиця та маленький Ісусик, ікона Святої Варвари та ікона «Воскресення Ісуса Христа».

Над ліжком стояв «весільний таблов»⁴⁴ із батьком та матір'ю, який мав свою кумедну історію. Коли їх сфотографував «шваг» Трайсто-бачі, казав, що принесе сам «таблов», коли буде готовий. Так і зробив, але, коли приніс таблов, батька не було вдома, а мати, як побачила, що той вдяг батька у «анцуг»⁴⁵, ще й краватку повісив на шию, і – дивись «із Івана пан, що му віє під лехман»!

– Аєста ну є Іван а мнеу! Аєста пан єсте, єу ну куноште...⁴⁶ – крикнула ламаною румунською мати.

– Ну, Евдокія, єсте Іван! Іван тиу! – запевняв її, теж ламаною мовою фотограф. – Бери і давай бані!

– Я тобі зараз такі «бані» дам, що ня не забудеш до твоєї дошки! – стрибнула мати з «фанделою»⁴⁷ в руці, до нього.

– Йой, Іштеном⁴⁸! Докіє, ти «болундо»⁴⁹? Іван тиу єсте!

– Ану, пішов ми із хижі, помийняку! – розкричалась мати.

– Йой, Іштеном! Дай бані!

– Ніякий Іштеном, ніякі бані! Єу ин реклетє, а Іван ин костюметє⁵⁰?! Та, ще й «дай бані!».

Бідний Трайсто-бачі, ледь втік з-перед матері, без грошей. Пізніше батько поніс йому гроші, але той відмовився від них.

– Твій жона «болундо», хотів мене «фанделов» бити!

Біля таблова, з якого посміхався батько в «костюметє» і мати в «реклетє», висів квітчастий вишитий хрестиком рушник.

(Далі буде)

³³ Отрунок – шлунок.

³⁴ Мадярія – Угорщина.

³⁵ Політерована – лакована (лакова).

³⁶ Бачі – вуйко (по угорськи).

³⁷ Кодришур – кладовище.

³⁸ Дуньга – пухово-пір'яна ковдра.

³⁹ Шваг – угорець.

⁴⁰ Май рар – рідко (по румунськи).

⁴¹ Генгер – малярний валик.

⁴² Плафон – стеля.

⁴³ Танджори – тарілки.

⁴⁴ Таблов – обрамлена фотографія.

⁴⁵ Анцуг – костюм.

⁴⁶ Це не мій Іван! Це якийсь пан! Я не пізнаю його.

⁴⁷ Фандела – скворідка.

⁴⁸ Іштеном – Господи.

⁴⁹ Болундо – божевільна.

⁵⁰ Я в «реклику», а Іван в костюмі.

Мірча СТРЕЙНУЛ

ВОВК ГУЦУЛЬСЬКОГО КРАЮ

(Продовження з № 377)

РОЗДІЛ ДЕСЯТИЙ МІЖ ЗВІРАМИ

— Я знав, що ти таки прийдеш до мене коли-небудь, — тихо промовив дід.

Гуцулові зробилося прикро від самовпевненого усміху Олініка, на чиєму обличчі завжди лежало таке спокійне світло, що непосвяченим здавалося: перед ними сидить якийсь дрібний канцелярський пенсіонер, а не знаменитий і кривавий контрабандист. До того ж старий Васильчик Олінік добре знав силу своєї усмішки — скільки разів рятував його цей лагідний вираз обличчя від хитрих допитів прикордонників і поліції.

— Звідки ти знав? — розсердився Вончік, ударивши долонею по столу. — Ти що, ворожбит?

— Тихіше, тихіше, жеребче! — вгамував його старий новою усмішкою. — Цей стіл я купив у сина одного російського генерала, що над ним собі мозок розніс. Завжди приносив мені щастя цей стіл, чоловіче. Як тільки чую, що якась біда мене підстерігає, — покладу руки на це дерево, і мене відпускає. Хочеш — смійся.

Та Вончік не сміявся, а довго вдивлявся у багряно-червону пляму, що глибоко в'їлася у тверду дубову стільницю.

— А тепер, — провадив Олінік, — скажи, що тебе привело до мене.

Після того як він, бавлячись жовтавим шнурком із шовку, спокійно вислухав скарги гуцула, старий сказав:

— Гаразд, чоловіче. Візьмуся за тебе. Але май на увазі: нелегке це життя — контрабандиста. Ночі марнуєш, а міг би проводити їх у ніжності з жінкою або в мудрих балачках з такими старими, як я. Правда, натомість матимеш гроші. Більше, ніж волосин у моїй бороді — а борода в мене, слава Богу, така густа, що й чудотворному ребе очі виїдає. Запам'ятай, що мені буде жаль за тобою, коли прикордонники причеплять тобі червону квітку до скроні.

— Як буде доля мені, — тихо відповів Вончік.

— Так. Та повія, що зветься долею... Ну, йди тепер, чоловіче. Прийшла година, коли мене хилить на сон та на спогади про давнє. Так воно є, чоловіче... Спогади — то і є жінки старості. З ними я лягаю й бавлюся. Ходім, дам тобі аванс — кілька синіх папірців. Завтра опівдні

з'явишся сюди, дам тобі товар для Польщі. Дорога буде далека — аж до Станіславова. Гляди: там жінки лихі — за кухню горілки продадуть тебе поліції.

Янка махала йому здалеку...

— Не турбуйтеся ні про що!

Старий скептично похитав головою: знав він своє... але й Вончік знав своє...

І гуцул пішов з усмішкою.

Олінік залишився сам із споминами: горді польки й служниці з Познані, нічні малярки з-під Сегеда, високі, тонкі єврейки з Вільна... І руки старого поволі глядили шовковий шнурок.

* * *

Вончік уперто взявся до роботи. Він постановив собі не повертатися додому, до Янки, доки не збере цілу купу грошей, за які міг би купити їй усе, чого б вона тільки забажала: шовки з Чехословаччини, разки флоринів, хутра зі Львова... Може, й карету — таку панську, на ресорах, що колишетесь, мов човен...

Товариші його були жорстокі, без іскри людяності; Вончік думав, що розумніше довірити життя вовкам, ніж таким людям. Багато контрабандистів побували перед суддями, і тюрма перетворила їх на звірів. Мова їхня була груба; часто між ними спалахували страшні сварки — а часом вони кінчалися кров'ю. Вончікові було огидно між такими товаришами, але він утримувався від осуду — знав, що в цих обставинах вони озвіріли та що майже всі заплатять життям за свій спосіб існування.

Зосереджений лише на думці зібрати якомога більше грошей, щоб нарешті повернутися до своїх гір, до Янки й до Пуйки, Вончік не відступався від жодного завдання, хай би яким небезпечним воно було. Олінік цінував його за впертість у роботі й посилав аж у глиб Польщі або Чехословаччини з найтяжчими дорученнями. Через те, що він постійно тримався сам, без коханок і без друзів, інші контрабандисти прозвали його Вовком, і це ім'я за ним закріпилося.

— Гей, чоловіче, — казав йому часом Олінік, — візьми-но зі собою двох-трьох товаришів у цю дорогу — вона надто тяжка!

Але Вончік завжди хитав головою і далі сам по-своєму робив свою справу.

«Люди — дуже підлі, — думав гуцул, — і важко знайти серед них брата. Тільки гори — мої справжні друзі. Мої гори... Люди? Кат би їх узяв!»

І Вончік заходив у якийсь шинок на краю містечка, щоб випити на самоті.

ДРУГА ЧАСТИНА

ДИКІСТЬ

РОЗДІЛ І

ДОРОГА ЗЛОДІЙСЬКА

Восени дикий, нестримний сум за домом охопив Вончіка. Хмари, що все нижче спадали на Вижницю, нагадували його гірську нору, Янку й Пуйку; інколи й Ірина ставала перед очима, і тоді Вончік ходив цілий день сумний. Товариші витрачали свої гроші на жінок та нескінченні пиятики. Осінь мовби зводила їх з розуму. Часто гульби тривали тиждень і закінчувалися важкими бійками чи навіть смертю.

Вончік жив осторонь – далеко від гуляк, жінок і того світу контрабандистів.

Якось Олінік покликав його набік і сказав:

– Послухай, чоловіче... Ти мені подобаєшся. Давно до тебе приглядаюся і поклав на тебе око. Ти один з небагатьох контрабандистів, від кого пахне порядністю, тому дам тобі особливе завдання. Берешся? Заздалегідь попереджаю – робота дуже тяжка... Золото зі самого Ардялу...

– Беруся!

– Оце мені до вподоби... До наступного тижня ти вільний. У неділю ввечері отримаю нову партію золота. В понеділок уночі підеш у Польщу. А зараз – ходім, дам аванс.

Вончік узяв гроші й подався додому сховати їх у потайному місці, відомому лише йому – у корінні одного в'яза. А потім, бо вже було пообіді, повернувся до міста й зайшов поїсти у свою улюблену корчму.

День був напрочуд гарний. Кілька прозорих комах, ожилих від тепла, бавилися біля вікна, де сів гуцул. У даліні гори синіли, зливаючись із небом. Чоловіка охопила така шалена туга за ними, що він відчув, ніби кровоточить його душа.

Не думаючи довго, він наважився: метнеться на хвилю до свого присілка. Відчував, що коли цього зараз не зробить – умре. Гори, Ірина, Пуйка, Йосиф кликали його, а Янка мовби пливла десь у ясній хмарі, дивлячись на нього своїми очима кольору весняних, сутінкових западин, зігрітих теплими дощами. Від самої думки, що буде хоча б на годинку поруч тих, кого любить, серце йому сповнювалося солодким і водночас болісним щастям.

Утішившись, Вончік затяг тихий спів-пісню, повну безодень, буків і смерек, темних стежок і хуртовин.

Після того як поїв і випив, він пішов на площу перед вокзалом, найняв підводу й рушив нею аж до околиць свого села, куди дістався вже під ніч. Від великого шляху до присілка він крадькома звернув на найпотаємніші стежки, щоб ніхто зі знайомих не побачив його.

Ніч була холодна, з прозорим небом і крижаним місяцем, що клав бліді роси на щоки гуцула. Іноді його кроки лякали задрімалих звірів у мерзлих кущах. Коли він зачіпав ліктем нічного птаха, тріпотіння крил змушувало Вончіка здригатися, мов якийсь злий дух облітав його, віщуючи страшну біду.

Через усі околиці він дістався до свого двору лише опівночі. Місяць уже зайшов. Та оскільки повітря було чисте, зорі світлом своїм заливали все довкола.

Вончіку стало млосно. Те, що Янка була за кілька кроків від нього, доводило його до божевілля. Спершу він подумав забігти в хату. Та опам'ятався, зітхнув і пішов до стайні.

Пуйка відчула його. Б'ючи копитом об підлогу, кобила форкала й шарпала ланцюг. Гуцул кинувся до неї, обхопив за шию й поцілував. Пуйка провела м'якою, теплою мордою по його чолу – наче й сама хотіла поцілувати.

Вончік сів у ясла й почав тихенько співати, ніби хотів когось приспати. Кінь нашорошив вуха, вслухаючись у дику й тужливу мелодію, що нагадувала вітри й дощі на вершинах гір.

Коли після довгого часу він стих, гуцул прошепотів Пуйці:

– Тепер я піду. Янку я не хочу бачити. Повернуся до неї лише тоді, як матиму багато, дуже багато грошей. Пуйко, гей! Тоді Янка зрадіє й усе буде добре. Зрозуміла, пустунко?

– Так, хазяїне, – ніби сказала Пуйка, тихо і лагідно іржучи.

Вончік ще раз поцілував її та вислизнув у темну вулицю, щоб у самотності рушити назад до Вижниці.

Минаючи хату Ірини, він на мить зупинився, але, передумавши, пішов далі, не знаючи, що дівчина стежила за ним з вікна. Тому, коли вона з'явилася поруч за кілька хвилин, Вончік здригнувся, наче сталося диво в тиші пізньої години.

Тепер Вончік та Ірина вже ні про що не думали. Обійнявшись, вони впали на землю й лежали так, поки дорога рабів не почала тьмяніти. Дивлячись одне одному в очі, вони побачили сльози, що ось-ось мали пролитися, і змішали свій плач.

(Далі буде)

**З румунської переклав
Степан ТРАЙСТА**

СВЯТ-ВЕЧІР

Мороз малює у віконці.
Узваром дихає кутя,
І Мати Божа на іконці
у хустку кутає дитя.

Побудь дитиною, синочку.
Твоє дитинство золоте.
Ще вітер віє у терночку
і дерево на хрест росте.

Ще час не сплинув за водою.
Ще Юда спить у сповитку.
Он гурт з різдвяною зіздою
уже на ближньому кутку.

Поколядують і засіють.
Ще, може, буде і життя.
Ти на Голгофі вже Месія,
а на руках іще дитя.

Ліна Костенко

